

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. "บทวิเคราะห์สหพันธ์ชาวนาชาวไร่แห่งประเทศไทย : การเคลื่อนไหวของชาวนาไทยยุคประชาธิปไตยเบิกบาน", วารสารธรรมศาสตร์การเมือง (ปีที่ 2, ฉบับที่ 4, เมษายน-มิถุนายน ๒๕๒๖)
- กองชัย อภิวัฒน์รังสรรค์. "ทัศนคติของบริษัทยักษ์ข้ามชาติในประเทศไทย", ลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ในเอเชียอาคเนย์ (สมชัย วงศาภากรณ์ บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : ปุຍฝ้าย, ๒๕๒๔)
- กองหังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร. ข้อมูลหังเมืองของกรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๔
- กาญจน์ ละองศรี. ถิ่นกำเนิดของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔)
- การเคหะแห่งชาติ. แผนวิสาหกิจการเคหะแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๓๐, ๒๕๒๓
- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. "การผูกขาดทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมืองในประเทศไทย", วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่ 10, เล่มที่ 3, กันยายน; ๒๕๒๔)
- โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์. ความเป็นมาของการปกครองในระบบรัฐสภาและระบบรัฐสภาในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ๒๕๑๔)
- ไกรศักดิ์ ชุตตะวัฒน์. "ความคืบหน้าและการเปลี่ยนแปลงในชนบท", ลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ในเอเชียอาคเนย์ (สมชัย วงศาภากรณ์ บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : ปุຍฝ้าย, ๒๕๒๔)
- ขจร สุพานิช. ฐานันดรไพร่ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๔)
- ประวัติศาสตร์ไทย พ.ศ. ๑๖๐๐-๒๓๑๐ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๑)
- คาวาเม โดชิโอะ. "การแบ่งยุคสมัยของประวัติศาสตร์ไทย", ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ไทย (ชาตวิทย์ เกษศรีศิริ และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๔)
- จันทร์ฉาย ภักดีอริคม. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยแรกเริ่มจนถึงสมัยธนบุรี : การศึกษาเฉพาะประเด็น (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐)
- จันทิมา อัครชัยสิทธิกุล. "การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔)

จินตนา นพพันธ์. "การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยในเขตบางกะปิ".

(วิทยานิพนธ์ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๔๒๔)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วิจารณ์บทความ "วัฒนธรรมกระฎุมพีกับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์,

(นิธิ เอียวศรีวงศ์). วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่ 11, เล่มที่ 1, มีนาคม ๒๔๒๔)

ฉลาดชาวย รมิตานนท์. "จักรวรรดินิยมทางมนุษยวิทยา : มืดที่เข้าไปโอบอุ้มชาวเขาในประเทศไทย

ไทย, จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (ปีที่ 3, ฉบับที่ 1,

ตุลาคม-ธันวาคม ๒๔๑๔)

..... "ปรัชญาและแนวความคิดสังคมนิยม", ลัทธิมาร์กซ์และสังคมนิยม (กรุงเทพฯ :

เคล็ดไทย, ๒๔๒๔)

ชยันต์ วรรณะภูติ. "แนวการศึกษาและความเป็นจริงในสังคม", สังคมศาสตร์ (ปีที่ 4,

ฉบับที่ 2, ตุลาคม ๒๔๒๓ - มีนาคม ๒๔๒๔)

ชัย เรืองศิลป์. ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ ๒๔ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

เรืองศิลป์, ๒๔๒๓)

..... ศึกษานโยบายการพัฒนาของสังคมไทย (กรุงเทพฯ : นำชัยการพิมพ์,

๒๔๑๔)

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. "บทนำ" อยุธยา (นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

๒๔๒๖)

..... "ปรัชญาประวัติศาสตร์ไทย", ปรัชญาประวัติศาสตร์ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น, ๒๔๑๔)

..... "วิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย", ประวัติศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ไทย

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น,

๒๔๑๔)

..... "กฎไพร่สมัยอยุธยาเกี่ยวกับแนวความคิดผู้มีบุญ-พระศรีอารีย์-พระมาลัย",

วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่ 9, เล่มที่ 11 : กรกฎาคม-กันยายน, ๒๔๒๒)

..... "ชิมอง เดอะ ลา ลูแมร์", ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ 1, ฉบับที่ 6, ๒๔๒๓)

ชิน อนุติ. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย (พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๔๑๐)

ณรงค์ เพชรประเสริฐ. "การขยายตัวของทุนนิยมในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง
ปัจจุบัน", การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย (พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึงปัจจุบัน
(สมภพ มานะรังสรรค์ บรรณาธิการ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์,
๒๕๒๔)

ทรงชัย ฅ ยะลา. "ปัญหาการศึกษาวิธีการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎีกิ่ง-กิ่งศักดิ์นา",
เศรษฐศาสตร์การเมือง (ปีที่ 1, ฉบับที่ 2, มีนาคม-เมษายน ๒๕๒๔)

ทรงสรรค์ นิลกำแหง และคณะ. "กรุงรัตนโกสินทร์ ๒๓๒๔-๒๕๒๔", ศิลปากร (ฉบับพิเศษสมโภชน์
กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี, ปีที่ 25 เล่ม 6 : มกราคม ๒๕๒๔)

ทางหลวง, กรม. วารสารทางหลวง (มีนาคม ๒๕๒๔)

ธปด อยู่โพธิ์. สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในตอนต้น
รัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมประวัติศาสตร์ไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระ
พระเทพรัตนราชสุดาฯ ๒๕๒๔)

นคร ปิ่นสุวรรณ. ๑ รัชกาลไทยฉบับสมบูรณ์ (พระนคร : มิตรไทย, ๒๕๐๗)

นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์. เมืองไทยในระบบรัฐสภา (กรุงเทพฯ : แพร่
ศึกษา, ๒๕๑๗)

ณิธิ เอียวศรีวงศ์. "ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา" (บทความทาง
วิชาการ จัดพิมพ์โดย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑)

_____ . "การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์", (เอกสารทางวิชาการ จัดพิมพ์โดย
สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓)

_____ . "สุนทรภู่หากวีระกุ่มพี", (เอกสารประกอบการลมนานาประวัติศาสตร์
สังคมสมัยต้นกรุง เทพฯ จัดโดย ชมรมประวัติศาสตร์ศึกษา สโมสรนักศึกษา
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔)

_____ . "วัฒนธรรมกระกุ่มพีกับวัฒนธรรมคันรัตนโกสินทร์", วารสารธรรมศาสตร์
(ปีที่ 11, เล่มที่ 1 มีนาคม ๒๕๒๔)

_____ . "200 ปี ของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและทางข้างหน้า", ศิลปวัฒนธรรม
(ปีที่ 7, ฉบับที่ 4 : กุมภาพันธ์ ๒๕๒๔)

นิพนธ์ เทพวัลย์. "ปัญหาประชากรของกรุงเทพฯ กับแนวทางแก้ไขนโยบายการกระจายประชากร
และการย้ายถิ่น", (รายงานการประชุมทางวิชาการ เรื่องการพัฒนากทม กรุงเทพมหานคร
แบบผสมผสานกับสิ่งแวดล้อม, ๑-๕ มิถุนายน ๒๕๒๔)

นิรนาม (นามแฝง). "วิถีการผลิตของสังคมไทย", จากเศรษฐศาสตร์การเมืองถึงสังคมไทย
(กรุงเทพฯ : วลี, เมษายน ๒๕๒๔).

บุปผนาภ สุวรรณาศ. การสร้างบ้านแปลงเมืองรัตนโกสินทร์กรุงเทพฯ : โครงสร้างเมืองทาง
ด้านประโยชน์ใช้สอย ๒๓๕๔-๒๕๒๕ (เอกสารวิชาการประกอบการสัมมนา "สองศตวรรษ
รัตนโกสินทร์ : ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย" สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕).

ปราโมทย์ ทศนาสุวรรณ. กรุงเทพฯ ร.ศ. ๑๙๔ (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนบุ๊คส์ไตร์, ๒๕๑๔).

ปรีชา ศรีวาลัย. ประวัติศาสตร์สากล (ธนบุรี : สื่อการค้า, ๒๕๐๐).

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. ทางเดินของชาวนาไทย (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๒).

ห้องศรี วนาลิน และ ทิวา สุกจรรยา. เมืองโบราณบริเวณชายฝั่งทะเลเดิมของที่ราบภาคกลาง
ประเทศไทย : การศึกษาดำเนินที่ตั้งและภูมิศาสตร์สัมพันธ์ (โครงการเผยแพร่ผลงาน
วิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔)

หาสุก พงษ์ไพจิตร. "วิพากษ์เศรษฐศาสตร์พัฒนาการและเศรษฐศาสตร์การเมืองไทย". วารสาร
เศรษฐศาสตร์ (ปีที่ 13, ฉบับที่ 2, พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๒๓)

ผู้ว่าราชการจังหวัด และ คณะกรรมการจังหวัดธนบุรี. ประวัติศาสตร์ธนบุรี (สำนักวัฒนธรรมทาง
วรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๐๐)

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. ๒๒๙๒. ศ.ดร. เลวิด เค. รัชอาจ บรรณาธิการ,
วนาศรี สามนเสน แพล, ศ.ดร.ประเสริฐ ผนคร ตรวจ (ภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๓)

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. "ลักษณะของไพร่และไพร่ในฐานะอำนาจทางการเมืองสมัยอยุธยา".
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (ปีที่ 8, ฉบับที่ 1 : มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๒๑)

พรเพ็ญ อ้นตระกูล. "ประวัติศาสตร์ในทัศนะของสำนักมาร์กซิสม์". ปรัชญาประวัติศาสตร์
(ชาฎิวิทย์ เกษตรศิริ และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ, กรุงเทพฯ, ๒๕๑๗)

พุทธชาติ หลาหงส์. "การปฏิวัติทางการค้า". อารยธรรมยุคใหม่ (กรุงเทพมหานคร : คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖)

เพื่อนห้องในยุโรป(นามแฝง). รากฐานปรัชญาวัตถุนิยม (กรุงเทพมหานคร: กอไม้, ๒๕๒๓)

ไพฑูรย์ มีกุล. ประวัติศาสตร์ไทย (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๒๑)

ไพฑูรย์ แสงสว่าง. "ความมั่งคั่งและความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจสมัยอยุธยา". อยุธยา
(นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖)

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์

ไทยถึงสิ้นอยุธยา (๒๔๖๒)

มานพ พงศทัต. "วิวัฒนาการของเมือง", (รายงานการประชุมเรื่องการพัฒนากรุงเทพมหานคร
แบบผสมผสานกับสิ่งแวดล้อม จัดโดย สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๑-๒ มิถุนายน ๒๕๒๔)

_____ . "พัฒนาการของการใช้ที่ดินกรุงเทพมหานคร", Real Estate Study 1982-1983:

ที่ดิน (ฝ่ายวิจัยและศึกษาโครงการ บริษัท เงินทุนหลักทรัพย์ ทิสโก้ จำกัด, ๒๕๒๖)

_____ . "รูปแบบการใช้ที่ดิน ระบบและโครงสร้างการสัญจร กรุงเทพมหานคร ๒๕๒๔",

(รายงานวิจัย เสนอต่อ สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗)

_____ . นโยบายและกฎหมายเคหะการ (เอกสารวิชาการภายในของคณะสถาปัตยกรรม

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ไม่ปรากฏปี พ.ศ. ที่ตีพิมพ์)

มานพ พงศทัต และ ศักดิ์ชัย สิริจันทร์ภาณุ. "บทบาทอาคารชุด", เอกสารประกอบการสัมมนา

แนวโน้มนโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัย ปี ๒๕๒๔ (กรุงเทพมหานคร : ธรรมนิติ, ฟอรัเอท

ซิกม่า แชนเนลเม้นท์, ๒๕๒๔)

มานิจ ชุมสาย. หลักฐานประวัติศาสตร์ไทยในต่างประเทศ (กรุงเทพฯ : เดลิเวอรี่, ๒๕๑๖)

เมธี คุลยจินดา. วิวัฒนาการของระบบธนาคารของโลก (กรุงเทพฯ : คางกมล, ๒๕๑๔)

แล คิลกริทยร์คีน. การเดินทางของมนุษย์ : ความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและ

ประชากรโลก (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์-วิชาการ, ๒๕๒๔)

วงเดือน เกษสุภะ. "การขยายตัวของหมู่บ้านจัดสรรกับปัญหาการขยายเมือง", (วิทยานิพนธ์

ภาควิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗)

เวชยันต์ เชงสุวนิช. "ศักยภาพของเขตบางเขนในการพัฒนาที่อยู่อาศัย", (วิทยานิพนธ์ ภาค

วิชาผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔)

สุภชัย พานิชภักดิ์. "เศรษฐศาสตร์เพื่อนมนุษย์", วารสารเศรษฐศาสตร์ (ปีที่ 13, ฉบับที่ 2,

พฤษภาคม-สิงหาคม, ๒๕๒๓)

ศรีจักร วัลลิโกดม. กรุงเทพฯ มาจากไหน (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๑๔)

_____ . "ข่าวกับการพัฒนาการของรัฐประเทศไทย", (บทความวิชาการนำเสนอต่อ

ที่ประชุมปาฐกถาทงวิชาการ จัดโดย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับ

สถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖)

ผ. หลายน้อย. สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : บำรุงสาส์น, ๒๕๑๗)

สมเกียรติ วันทะนะ. "วิกฤตการณ์ทางสังคมศาสตร์และการเติบโตของประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสม์
ในทศวรรษ 1970", วารสารธรรมศาสตร์ (กรุงเทพฯ : ปีที่ 9, เล่มที่ 2, ตุลาคม-
ธันวาคม ๒๕๒๒)

_____ . "รัฐธรรมนูญอาณัติในสยาม ๒๔๓๔-๒๔๗๔", (เอกสารประกอบการปาฐกถา
ทางวิชาการ จัดโดย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับ สถาบันวิจัยสังคม คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๔ มีนาคม ๒๕๒๔)

_____ . "ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่", (เอกสารวิชาการประกอบการสัมมนา
ที่ศตวรรษธรรมศาสตร์ : ๒๕๗๗-๒๕๗๗, สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๗๗)

สมชัย อนุมานราชธน. การพูดของไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : ไบปรากฎสำนักพิมพ์,
๒๕๑๔)

สมบัติ จันทร์วงศ์. "สังคมศาสตร์-ศาสตร์ของท่อมด", สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (ปีที่ 8,
ฉบับที่ 1, มกราคม-กุมภาพันธ์, ๒๕๒๑)

สมสมัย ศรีสุทรพรหม. โฉมหน้าศักดินาไทย (กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือแสงตะวัน, ๒๕๑๔)

สร้อยศรี ประยูรเสถียร. "กระบวนการรวมหัวเมืองประเทศราชลานนาไทยเข้าสู่ส่วนกลาง",
สังคมศาสตร์ (ปีที่ 5, ฉบับที่ 1, เมษายน-กันยายน ๒๕๒๒)

สังคีต ศิริระรังสรรค์. "ทุนนิยมขุนนางไทย", อาจารย์ยสาร (ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, มิถุนายน-กรกฎาคม,
๒๕๒๔)

สันต์ ท. ไทมบุตร. จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์เล่ม 1 (พระนคร : ก้าวหน้า, ๒๕๑๐)

สุด แสงวิเชียร. เรื่องก่อนประวัติศาสตร์ของไทย (กรุงเทพฯ : กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๑๗)

สุจิตต์ วงษ์เทศ. "ก่อนจะถึงเมืองกรุงเทพฯ", ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ 2, ฉบับที่ 6 : เมษายน ๒๕๒๔)

สุจิตรา วุฒิสถียร. "ภูมิหลังของวัฒนธรรมตะวันตกยุคใหม่", อารยธรรมยุคใหม่ (กรุงเทพมหานคร :
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖)

_____ . "การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ", อารยธรรมยุคใหม่ (กรุงเทพมหานคร : คณะ
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖)

สุธี ประศาสน์เศรษฐ์. "บรรทัดระหว่างประเทศ : กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม",
วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่ 8, เล่มที่ 3, มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๒)

สุธี ประศาสน์ เศรษฐ์. "วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทยในรอบ 200 ปี", ปาจารย์สาร

(ปีที่ 9, ฉบับที่ 1, มกราคม ๒๕๒๔)

สุวัฒนา ธาดานิติ และ สุดา ภิรมย์แก้ว. "การใช้ที่ดินทางเกษตรกรรม", การประชุมวิชาการ
กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๔ (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม โครงการศูนย์นครศึกษา, ๒๕๒๕)

เสนห์ จามริก. "สังคมศาสตร์นอกสังคมตะวันตก", สังคมศาสตร์ (ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, ตุลาคม
๒๕๒๓ - มีนาคม ๒๕๒๔)

อานันท์ กาญจนพันธ์. "สังคมศาสตร์วิทยา หรือ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ทางสังคมศาสตร์",

วารสารสังคมศาสตร์ (ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, ตุลาคม ๒๕๒๓ - มีนาคม ๒๕๒๔)

Baran, Paul A. and Sweezy, Paul M. "Monopoly Capital, and Essay on the
American Economic and Social order," (A Pelican Book)

(อ้างใน "บรรษัทระหว่างประเทศ : กลไกและรูปแบบของจักรวรรดินิยม", สุธี
ประศาสน์ เศรษฐ์, วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ 8 เล่มที่ 3, มกราคม-มีนาคม ๒๕๒๒)

Bastin, John and Benda, Harry J. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่

(แปลจาก The Model History of Southeast Asia, 1968, โดย ภรณ์
กาญจนรัชชิตี และ ชินจิตต์ อภิไทรพรหม, ศศิรี ลิโรรส และ ไชยพุทธ ตรงกมลธรรม
บรรณาธิการ, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๑)

Bell, Peter F. "Cycle of Class Struggle", วัฏจักรแห่งการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทย

ไทย", ฉลาดชาย รมิตานนท์ แปลและเรียบเรียง, ศรีเมืองไทย : เศรษฐกิจแห่ง
ความขัดแย้ง, 1978

"Western Conceptions of Thai Society: The Politics of
American Scholarship," (Paper presented in the Thai-European
Seminar on Social Change in Contemporary Thailand, 28-30 May,
Amsterdam, The Netherlands, 1980)

Burling, Pobbins. หุบเขาและทุ่งราบ (ปราณี วงษ์เทศ แปลและเรียบเรียงจาก Farms and
Paddy Fields, 1965, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, ๒๕๒๒)

Cady, John F. South East Asia: Its Historical Development (New Delhi: TaTa-mcgraw-Hill Publishing Co.Ltd. 1976)

Caldwell, Malcolm. Thailand and Imperialist Strategy in 1980", 1978, อ้างใน "ประเทศไทยกับยุทธศาสตร์ของจักรวรรดินิยม, กองวิจัย ประธานจักร แปลและเรียบเรียง, สิ่งของไทย : เศรษฐกิจแห่งความขัดแย้ง, (๒๕๒๓)

Elliott, David. "The Socio-Economic Formation of Modern Thailand", อ้างใน "การก่อตัวทางเศรษฐกิจและสังคมของไทยสมัยใหม่", กนกศักดิ์ แก้วเทพ วิทยเสรี มณฑาธิการ, กรุงเทพฯ : กลุ่มศึกษาโลกที่สาม สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓)

Hall, D. G. E. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม ๑ (โดย วรพัญญา สันทวงศ์ และคณะ, ชาตวิทย์ เกษตรศิริ และ อานันท์ กาญจนะพันธ์ มรณดาธิการ, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒)

Lewis, Coser A. Masters of Sociological Thought (Harcourt Brace Javanovich, Inc., 1971)

Mandel, Ernest. เศรษฐศาสตร์การเมืองเบื้องต้น (กนกศักดิ์ แก้วเทพ แปลและเรียบเรียง จาก From Class Society to Communism : An Introduction to Marxism, 1977, กรุงเทพมหานคร : คอกหญ้า, ๒๕๒๔)

Politzer, George. รากฐานปรัชญาวัตถุนิยม (กลุ่มเพื่อนห้องในยุโรป แปล, กรุงเทพฯ : ๒๕๒๓)

Sharp, Lauriston and Lucien, Hanks M. "Bang-Chan : Social History of a Rural Commodity of Thailand", Ithaca : Cornell University Press, 1978 (อ้างใน ชยันต์ วรรณะภูติ, "แนวการศึกษาและความเป็นจริงในสังคม", สังคมศาสตร์ ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, ตุลาคม ๒๕๒๓ - มีนาคม ๒๕๒๔)

Taylor, John. "The Resurgence of Imperialism in Southeast Asia",
1979, (อ้างใน "การขยายตัวครั้งใหม่ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์",
วิทยาการ เชียงตุง แบล, ลัทธิอาณานิคมแบบใหม่ในเอเชียอาคเนย์, ๒๕๒๔)

Thompson, Edward. The Poverty of Theory, 1979, (อ้างใน สมเกียรติ รัตนนะ,
"วิกฤตการณ์ทางสังคมศาสตร์ และการเติบโตของประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์ ใน ทศวรรษ
1970", วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๑ เล่มที่ 2, ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๒๒)

White, Leslie A. "The Concept of Culture", The Bobbs-Merrill Reprint
Series in the Social Science, (Reprinted From American Anthro-
pologist, Vol. 61, April, 1959)

Winnacker, Martha. "The U.S Role in Thai Society", Indochina Chronicle
(January-February, 1977), (อ้างใน "บทบาทของสหรัฐฯ ในสังคมไทย",
ธวัชชัย วัฒนรังสรรค์ แบล, ลัทธิอาณานิคมแบบใหม่ในเอเชียอาคเนย์, ๒๕๒๔)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สภากาหนดทางสังคม

สมัยก่อนกำเนิด

เมือง

"กรุงรัตนโกสินทร์อินทอโยธยา"

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นับแต่ยุคสมัยของ "นครรัฐกรีก" (ประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตกาล) และ "นครรัฐโรม" (ประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล) เมืองต่าง ๆ ในยุโรปใต้เติบโตขึ้นเป็นครั้งแรก ๆ จากการหล่อเลี้ยงด้วยผลผลิตส่วนเกิน (surplus) อันเกิดจากการเกษตรกรรม (ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำ หรือ division of labour ครั้งแรก ๆ ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ สถานภาพต่าง ๆ ภายในเมือง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างเมืองกับชนบท) จนสามารถสร้างสรรค์ผลงานต่าง ๆ ขึ้นมากมายอันเป็นที่รู้จักกันต่อมาจนทุกวันนี้ในนาม "อารยธรรมกรีกและโรมัน" ครั้นถึงคริสต์ศตวรรษที่ 4 "จักรวรรดิโรมันอันยิ่งใหญ่เกรียงไกร"¹ ซึ่งเป็นระบบสังคมที่อาศัยแรงงานทาสเป็นโครงสร้างฐาน (เศรษฐกิจ) และกำลังทหารกับลัทธิเทวราชาชาเป็นโครงสร้างส่วนบน (การเมืองและจิตปัญญา) ก็เริ่มเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ นับแต่การปราชัยทางการเมืองหลายครั้งต่ออำนาจรัฐต่าง ๆ จากทางทิศเหนือและตะวันออก (ถูกเรียกรวมกันโดยชาวยุโรปว่า "พวก barbarian") และการปราชัยทางจิตปัญญาแก่คริสต์ศาสนาซึ่งกำลังเฟื่องฟูขึ้นทางทิศตะวันออกของจักรวรรดิ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมา "ระบบสังคมใหม่" ก็เริ่มก่อตัวแข็งแกร่งขึ้นแทนที่จักรวรรดิโรมัน ทั้งนี้โดยมีระบบ Feudal และคริสต์ศาสนาเป็นแกนกลางของโครงสร้างทางสังคม กระทั่งรุ่งเรืองอย่างยิ่งทั่วทั้งทวีปยุโรป ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 อันถูกเรียกว่า "ยุคทองของอารยธรรมสมัยกลาง"

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้สภาพทางกายภาพและชีวิตทางสังคมภายในเมืองยุคแรก ๆ ในรูปนครรัฐเล็ก ๆ ต่าง ๆ ที่เคยเป็นแบบเลี้ยงดูปกป้องตัวเองได้ เริ่มเปลี่ยนแปลงขยายตัวซับซ้อนยิ่งขึ้นและขณะเดียวกันก็สัมพันธ์และพึ่งพิงกันและกันยิ่งขึ้นด้วย พร้อมกับการเติบโตขึ้นทีละน้อยของการค้าและชนชั้นกลางในเมืองต่าง ๆ ที่เป็น "ศูนย์กลาง... หรือดินแดนสำคัญทางการค้า" ดังนี้เอง "กรุงโรม" ซึ่งเคยเกรียงไกรยิ่งด้วยกำลังทหาร เหนืออาจหาญบำรุงเศรษฐกิจแขนงใหม่ (การค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ) ให้ก้าวรุดหน้าขึ้น จึงถูกลดบทบาทสำคัญลงเป็นลำดับ "...นับเป็นเวลาหลายศตวรรษที่รัฐบาลโรมันปล่อยให้รายได้ของประเทศ² ตกต่ำและผลผลิตไม่เคยสูงกว่าระดับพอเลี้ยงตัวเองได้ รัฐบาลไม่เคยคิดจะ... นโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลับปล่อยให้ปัญหาเศรษฐกิจนี้เรื้อรังเป็นไปตามยถากรรม รัฐบาลปล่อยให้ประชาชนเพียงกลุ่มเดียวคือพวกทาส

1 จักรวรรดิโรมันได้ผนวกเอานครรัฐกรีกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของมันเมื่อประมาณต้นคริสตกาล

2 น่าจะใช้คำว่า "รัฐ" มากกว่าคำว่า "ประเทศ" ("ประเทศ" น่าจะหมายถึง รัฐสมัยใหม่)

ทำหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตและการเลี้ยงดูรัฐ ในขณะที่ประชาชนจำนวนมากจะถูกเกณฑ์เป็นทหาร หรือรับใช้รัฐทางด้านการปกครอง ซึ่งรัฐมีภาระต้องเลี้ยงดูพวกหลังนี้ (รัฐ) จึงเปรียบได้กับกาฝาก คอยเกาะกินสังคมอย่างเดียว จัดเป็นผลเสียทางเศรษฐกิจ..." (สุจิตรา วุฒิสถียร, ๒๕๑๖ : 27)

อำนาจทางการเมืองของชนชั้นนายทาสผู้ปกครองแห่งเมืองโรมได้เริ่มถดถอยลงนับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา โดยการรุกรานของ "พวก barbarian" แต่สำหรับ "กรุงคอนสแตนติโนเปิล" ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางรัฐแห่งจักรวรรดิ Byzantine หรือ จักรวรรดิโรมันตะวันออก ชนชั้นปกครองสามารถบำรุงส่งเสริมการค้าและการเดินเรือ จนสามารถมีกองทัพเรือที่มีอำนาจพามาที่สุดในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 9 ถึง 11 และทำให้การค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ (ปรีชา ศรีวัลย์, ๒๕๐๐ : 173-176) "... จากการได้มีโอกาส ดึงดูดถ่ายเทสิ่งใหม่ ๆ จากตะวันออกเข้ามาผสมผสานกับของเก่าข้าง ช่วยทำให้สังคมไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ด้วยรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นการเติมพลังใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการต่อสู้ให้อยู่รอดได้ คีซัน จักรวรรดินี้ระยะหนึ่งถึงกับมีอิทธิพลในการถ่ายทอดอารยธรรมอย่างใหม่ให้เกิดแก่ดินแดนแถบยุโรปตะวันออกเฉียงใต้จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 จึงได้สูญเสียอำนาจให้แก่พวก Ottoman Turks ไป..." (สุจิตรา วุฒิสถียร, ๒๕๑๖ : 26) กล่าวกันว่า "...คอนสแตนติโนเปิลในคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีพลเมืองกว่าแปดแสนคน มั่งคั่งกว่าเมือง...ของอาหรับคือแบกแดดและไคโร มีพ่อค้าจากดินแดนต่าง ๆ เข้าไปทำการค้าขาย พ่อค้า นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม เจ้าของร้าน..." (ปรีชา ศรีวัลย์, ๒๕๐๐ : 176)

แม้นักประวัติศาสตร์จะเรียกช่วงเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 ว่า "ยุคทองของอารยธรรมสมัยกลาง" ก็ตาม แต่ใน "ยุคทอง" นั้นเองหน่ออ่อนแห่งการเสื่อมสลายของอารยธรรมสมัยกลางก็ได้เริ่มเจริญวัยขึ้นในเวลาเดียวกัน อันจะนำมาซึ่งการทรุดโทรมของระบบ Feudal และการปฏิรูปศาสนาคริสต์ ในยุคสมัยแห่งการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ที่กำลังจะติดตามมาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 อาจกล่าวได้ว่า "อำนาจทางสังคม" (นั่นคือ ทางเศรษฐกิจทางการเมือง, และทางปัญญา) ที่ระบบ Feudal และ คริสต์ศาสนา มีอยู่อย่างล้นฟ้ามันได้ถูกสั่นคลอนและเสื่อมถอยลง ความเคลื่อนไหวเพราะการเติบโตขึ้นของการค้าระหว่างเมือง และการเติบโตขึ้นของชนชั้นกลางในเมืองต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเพราะสงครามแย่งชิง "ความยิ่งใหญ่" ในหมู่ชนชั้นปกครองกลุ่มต่าง ๆ (ทั้งภายในรัฐ และระหว่างรัฐ) ในยุโรปและดินแดนใกล้เคียง ซึ่งสิ่งนี้หมายรวมทั้งการแย่งชิงอำนาจระหว่างราชวงศ์ต่าง ๆ, ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับสถาบันศาสนา, และระหว่าง

กองกำลังต่าง ๆ ในสังกัดของเหล่า นักรบ ขวราชวงศ์ ขุนนาง และพ่อค้า (ซึ่งกำลังเริ่มมีบทบาท เป็น "ชนชั้นปกครอง") ที่นับถือศาสนาต่างกัน อันรู้จักกันในนาม "สงครามศาสนา" (สงคราม Crusade) ที่มีคืบเขี่ยยาวนานกว่า 200 ปี (ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 11-13) เพื่อแย่งชิงความ ยิ่งใหญ่เหนือจิตใจมวลมนุษย์ (ดู : ปรีชา ศรีวาลย์, ๒๕๐๐ : 134-195, และสุจิตรา วุฒิสถียร, ๒๕๑๖ : 32-40)

การเจริญเติบโตของการค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ ในยุโรปและดินแดนใกล้เคียง จนถึง คริสต์ศตวรรษที่ 13¹ ได้เป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่ทำให้ "โลกทัศน์" ของชาวยุโรป (โดยเฉพาะพวก พ่อค้า/ภรรยา) เริ่มเปลี่ยนไปจากเดิม เพราะมันทำให้พวกเขาได้รับรู้และเรียนรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ประกอบกับความเอือมระอาต่อสงครามและศาสนาอันซึ่ง "สงครามทางศาสนา" ได้ก่อให้เกิดขึ้นในจิตใจของชาวยุโรปจำนวนไม่น้อย ทำให้ "สิ่งเก่า" ทั้งหลายเริ่มถูกละทิ้ง และกระบวนการ "รับสิ่งใหม่" จากต่างแดน/ต่างเมืองก็ได้ผลิบานอย่างรวดเร็วและอย่างมีชีวิตชีวา ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ ที่ 14 เป็นต้นมา สุจิตรา วุฒิสถียร ได้บรรยายถึงช่วงสมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการว่า "...นับแต่ ค.ศ. 1300 เป็นต้นมา การดำเนินชีวิตและลักษณะเด่นของสถาบันต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นอารยธรรม สมัยกลาง ได้ค่อย ๆ ปรากฏร่องรอยของความเสื่อมโทรมชัดเจนยิ่งขึ้นทุกขณะ อำนาจและอิทธิพลของ คริสต์ศาสนาค่อย ๆ หดตัวแคบเข้า ยุคของการสร้างโบสถ์วิหารให้สูงใหญ่ยอดเสียดฟ้าวิจิตรพิสดาร เพื่อแสดงถึงศรัทธาต่อพระเจ้า และความพยายามของคนที่จะบุกขึ้นไปสู่ประตูสวรรค์หรืออาณาจักร ของพระเจ้าเป็นเจ้า นั้น นับวันแต่จะหมดความหมายไป ผู้คนมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่าการแสวงหาความสุข ในโลกหน้าที่จริงยิ่งยไปกว่าโลกนั้นไม่จำเป็นเสมอไป ทั้งนี้เพราะเริ่มมองเห็นแล้วว่าคนอาจแสวงหา ความสุขกายสบายใจและประสบความสำเร็จได้เช่นกันภายในช่วงชีวิตนี้ ดังจะเห็นได้จากความคึกคัก สนุกสนานและความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งของชีวิตตามเมือง ศูนย์กลางการค้าที่เกิดขึ้นเกือบทั่วทั้ง ยุโรปขณะนั้น อำนาจและอิทธิพลขององค์สัตตปาปาลอดทั้งสถาบันศาสนาทั้งมวลก็ปรากฏมีลดน้อยถอย ลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเมื่อผู้คนได้ตระหนักว่าคณะสงฆ์ได้คงความศักดิ์สิทธิ์เกินกำลังความ สามารถที่มนุษย์เดินดินธรรมดาจะทำหาไม่ได้อีกต่อไป ในระยะหลัง ๆ สงฆ์ไม่ได้อยู่ในระดับความ สำคัญมากนักน้อยเพียงใด ได้แสดงให้เห็นว่า สงฆ์เองก็อาจประพฤติปฏิบัติตนไปในทางเหลวแหลก

1 ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 สองพี่น้องตระกูลโคลัมโบได้เชื่อมต่อกับโลกตะวันตกเข้ากับโลก ตะวันออก โดยการเดินทางไปรกรุงกั้งในสมัยพระเจ้ากุบไลخان

และมีจิตใจเสื่อมโทรมได้ไม่ต่างไปจากมนุษย์ธรรมดาอื่น ๆ ..." (๒๕๑๒: 43)

การบุกเบิกเส้นทางเดินเรือใหม่ "สู่ตะวันออก" ของ Bartholomew Diaz และ Vasco Da Gama และเส้นทางใหม่ "สู่ตะวันตก" ของ Christopher Columbus ณ ประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ติดตามด้วยการบุกเบิกเส้นทาง "ล้อมโลก" จากยุโรป มุ่งตะวันตกสู่ทวีปอเมริกา ("โลกใหม่") แล้วเดินทางมุ่งหน้าข้ามมหาสมุทรแปซิฟิกสู่โลกตะวันออก ณ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยขุนนางโปรตุเกส (ผู้รับอาสาเดินเรือให้แก่อาณาจักรสเปน) ชื่อ Ferdinand Magellan เหตุการณ์เหล่านี้เท่ากับเป็น "บู๊ซันตี" ให้แก่ชนชั้นใหม่ (กระฎุมพี); จิตปัญญาแบบใหม่ (โลกทัศน์แบบกระฎุมพี), และเศรษฐกิจแขนงใหม่ (การค้าระหว่างทวีป) ที่มีหน่ออ่อนอยู่แล้วในขณะนั้นได้เจริญงอกงามอย่างรวดเร็วในเมืองต่าง ๆ ในแถบยุโรปตะวันตกในศตวรรษต่อ ๆ มา¹ กระบวนการทางสังคมดังกล่าวนอกจากจะส่งผลต่อชาวยุโรปเองแล้ว ยังจะส่งผลกระทบต่อดินแดนต่าง ๆ นอกยุโรป (ที่เรือสินค้าของชาวยุโรปแล่นไปถึง) ในเวลาต่อมาอีกด้วย เพียง 24 ปีภายหลังการพิชิต "Cape of Good Hope" (โดย Bartholomew Diaz) และเพียง 12 ปีภายหลังการไปถึงอินเดีย (โดย Vasco Da Gama) กองเรือสินค้าติดอาวุธแห่งรัฐโปรตุเกสก็ได้เข้ายึดครองสถานีการค้าที่สำคัญในแถบแหลมมลายู (เมืองกัวและเมืองมะละกา) นั่นเอง (๒๐๕๘/1511) ชาวโปรตุเกสก็ได้เป็นชาวยุโรปพวกแรกที่เดินทางมาถึงเมืองศูนย์กลางการค้าแห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยาขณะนั้นคือ "อยุธยา" และ "...ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทูลถวายปืนใหญ่คาบศิลา 100 กระบอก..." (ส.พลายน้อย, ๒๕๑๓ : 238) ในท่ามกลางสงครามชิงความยิ่งใหญ่ระหว่างราชสำนักอยุธยาและ ราชสำนัก

1 ชนชั้นกระฎุมพีอังกฤษเติบโตจนสามารถขึ้นประลองกำลังทางการเมืองกับชนชั้นนักรบเก่า (ราชวงศ์/ขุนนาง/นักบวช) ครั้งแรก ๆ ในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 (Common Wealth/Oliver Cromwell) ในฝรั่งเศส การต่อสู้ประลองยุทธทางจิตปัญญาและการเมืองกับราชสำนักโดยปัญญาชนอย่าง Voltaire, Rousseau, หรือ Montesquieu "ด้วยปลายปากกา" ได้ช่วยบ่มพื้นฐานทางจิตปัญญา (ในขณะที่มีการเติบโตขึ้นทุกทีของการค้าระหว่างทวีปและการอุตสาหกรรมได้ช่วยบ่มพื้นฐานทางเศรษฐกิจ) ให้แก่กระบวนการทางการเมืองที่ชื่อ "การปฏิวัติฝรั่งเศส ปี 1789" ซึ่ง "...มีรัฐบาลท้องถิ่นเกิดขึ้น โดยมีชนชั้นกลางหนุนหลัง..." (สุนันท์ ปาลวัฒน์, ๒๕๑๖ : 203)

เชียงใหม่¹ "...เมื่อ ที่วัด เฟอร์นันเดซ เข้ามาถึงอยุธยา นั้น สงครามกำลังอยู่ในขั้นแตกหัก ..."² ราชสำนักอยุธยาจึง "...ต้อนรับผู้แทนหัวหน้าชาวโปรตุเกสผู้พิชิตมะละกา...ผู้ซึ่งมาให้ ราชสำนักอยุธยารับรู้ถึงชัยชนะของโปรตุเกส..." แม้ว่าราชสำนักอยุธยา "...ยังคงประกาศความเป็นเจ้าเหนือแหลมมลายูทั้งหมด..." แต่เพราะศึกยึดเยื้องกับราชสำนัก เชียงใหม่มาตั้งแต่ศตวรรษ

พลิก... ต่อหน้า 6

- 1 ก็เช่นเดียวกับสงครามแบบเดียวกันระหว่างอำนาจรัฐอื่น ๆ ณ ส่วนอื่น ๆ ของโลก สมัยนั้นและ สมัยอื่น ๆ ที่เบื้องหลังของสงคราม ก็คือ ต้องการควบคุมความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจจากผู้อื่นเพื่อ เสริมโครงสร้างฐานของตน และขณะเดียวกันก็ประกาศความยิ่งใหญ่เหนือผู้อื่นในโครงสร้างส่วน บน (การเมืองและจิตปัญญา)
- 2 การขับเคี่ยวต่อสู้เพื่อประกาศความยิ่งใหญ่แห่งอำนาจรัฐระหว่างราชสำนักแห่งนครรัฐอยุธยากับ ราชสำนักแห่งนครรัฐเชียงใหม่ เนื้อดินแดนแถบตอนเหนือของแม่น้ำเจ้าพระยา (ความยิ่งใหญ่ ในสมัยนั้นมักจะเป็น "เพียงในนาม" มิได้มีประสิทธิภาพเฉียบขาดเหมือนระบบราชการ/bureaucracy ในประเทศหรือรัฐชาติ/nation-state ในสมัยปัจจุบัน) ซึ่งได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ราชสำนักอยุธยา เข้าแทรกแซงการเมืองภายในของราชสำนักสุโขทัยและราชสำนัก เชียงใหม่ในตอนกลางคริสต์- ศตวรรษที่ 15 หลังจากที่ราชสำนักอยุธยาได้ก่อตั้งขึ้นแล้วประมาณ 100 ปี (ราชสำนัก เชียงใหม่ ก่อตั้งแล้วประมาณ 200 ปี) ได้ทวีความรุนแรงขึ้นในเวลาต่อมาพร้อมกับการเติบโตใหญ่แข็งแกร่ง ขึ้นของฐานเศรษฐกิจและโครงสร้างส่วนบนแห่งนครรัฐอยุธยา

ที่แล้ว (และต่อ ๆ มาตลอดสมัยอยุธยา) ทำให้นโยบายช่วงนั้นพุ่งเป้าไปที่อำนาจรัฐเชียงใหม่¹ และคง "...ไม่อยู่ในฐานะที่จะก่อปัญหาเกี่ยวกับการบีบครองมะละกาของโปรตุเกส..." อีกทั้งเล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้จากชาวโปรตุเกส (คนพวกแรกที่สอนให้ทหารอยุธยารู้จักใช้ปืนไฟและปืนใหญ่) จึงได้ยินยอม "...ให้ชาวโปรตุเกสทำการค้าขายที่อยุธยา นครศรีธรรมราช ปัตตานี ตะนาวศรี และมะริด..." (Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 232-233) Dr. Joaquim de Campos ได้เล่าถึงเหตุการณ์ช่วงนั้น ซึ่งอำนาจรัฐโปรตุเกสและอำนาจรัฐอยุธยาอำนวยความสะดวกให้แก่กันและกันไว้ในหนังสือ *Early Portuguese Accounts of Thailand* ว่า ราชทูตแห่งอำนาจรัฐโปรตุเกสได้รับการต้อนรับอย่างดีจากราชสำนักอยุธยา และสามารถชักชวนให้ทำสัญญากันได้สมประสงค์ ตามสัญญาที่โปรตุเกสรับจะจัดหาปืนและกระสุนดินดำให้แก่ราชสำนักอยุธยา และยอมให้คนในสังกัดรัฐอยุธยาไปตั้งหลักแหล่งที่มะละกาได้ ส่วนราชสำนักอยุธยาก็จะอำนวยความสะดวกในด้านการค้าและให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ แก่พ่อค้าโปรตุเกส นอกจากนี้ยังยินยอมให้คนในสังกัดอำนาจรัฐโปรตุเกสเข้ามาตั้งหลักแหล่ง

1 ในปี ๒๐๕๑/1508 เพียงสามปีก่อนการมาเยือนของชาวโปรตุเกส กองทัพแห่งนครรัฐเชียงใหม่ได้ยกเข้าโจมตีนครรัฐสุโขทัย (อันซึ่งราชสำนักอยุธยากำลังขยายบทบาทอิทธิพลอยู่อย่างเต็มที่) ราชสำนักอยุธยาจึงตอบโต้โดยกรีธาทัพเข้าโจมตีเชียงใหม่อย่างน้อยสองครั้งแต่ล้มเหลว ในปี ๒๐๕๖/1513 กองทัพเชียงใหม่ได้ยกเข้าปล้นสะดมสุโขทัย (อีก) โดยกองกำลังแห่งอำนาจรัฐสุโขทัยซึ่งเคยเกรียงไกรและเป็นพันธมิตรกับเชียงใหม่มาก่อนไม่อาจต้านทานได้ กองทัพเชียงใหม่จึง "...กลับบ้านเมืองพร้อมกับเชลยศึกและข้าวของที่ยึดได้เป็นจำนวนมาก..." สองปีต่อมา กองทัพเชียงใหม่ได้ยกเข้าโจมตีสุโขทัยและกำแพงเพชร (อีก) ราชสำนักอยุธยาได้ตอบโต้อย่างรุนแรง "...ขับไล่พวกนี้กลับไปยังดินแดนของตน และ...มีชัยในการรบครั้งสำคัญบนฝั่งแม่น้ำวัง โกลันครลำปาง..." (Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 233) ราชสำนักเชียงใหม่กับราชสำนักอยุธยาได้ต่อสู้ขบเคี่ยวกันเป็นระยะ ๆ ตลอดสมัยอยุธยาโดยไม่มีฝ่ายใดได้ชัยชนะเด็ดขาด เมื่อราชสำนักอยุธยาล่มสลายลงแล้ว ราชสำนักเชียงใหม่ก็ยังคงดำรงอยู่สืบต่อมาอีกกว่าศตวรรษ จนกระทั่งได้ถูกทำให้ค่อย ๆ สลายตัวลง (๒๕๒๓-๒๕๓๖/1884-1933 : รัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7) เมื่อรัฐศักดินาเชียงใหม่ถูกผนวกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งแห่งเรือนร่างรัฐชาติสยาม โดยกลยุทธ์ทางการเมืองของราชสำนัก (ใหม่รุ่นหลัง) แห่งลุ่มน้ำเจ้าพระยา ที่ชื่อ "กรุงเทพรัตนโกสินทร์"

ทำกินในดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐอยุธยาได้ และให้ปฏิบัติกิจทางศาสนาได้โดยเสรี ต่อมาก็ได้เกิดการจัดตั้งกองทหารอาสาโปรตุเกสขึ้นในกองทัพแห่งรัฐอยุธยาด้วย (สมเจ็ย อนุমানราชชน, ๒๕๐๘ : 7) จากอยุธยาชาวโปรตุเกสได้มุ่งหน้าต่อไปยังเมืองชายฝั่งต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกของรัฐอยุธยา และเริ่มสำรวจหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก (Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 302) และในสมัยแห่งการเติบโตทางการค้าระหว่างทวีปและการล่าอาณานิคมค้าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 นั้นเองที่คนในสังกัดรัฐอยุธยา¹ ได้มีโอกาสได้รู้จักชาวต่างด้าวจากดินแดนอันไกลโพ้นเช่น ฮอลันดา สเปน อังกฤษ ฝรั่งเศส เป็นครั้งแรก ๆ

โลกทัศน์ที่ขยายกว้างไกลขึ้นของชนชั้นกรรฎมเพ็ญยุโรป (bourgeoisie) นอกจากจะได้รับการเกื้อหนุนโดยตรงจากการเติบโตขึ้นของการค้าระหว่างทวีปแล้ว การค้นคิดประดิษฐ์เครื่องพิมพ์โดย Gutenberg ณ กลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 ยังได้เป็นเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยอย่างยิ่งให้ "โลกทัศน์แบบกรรฎมเพ็ญ" เจริญและแพร่ขยายอย่างรวดเร็วในศตวรรษต่อ ๆ มา "...ความเป็นตัวของตัวเอง ความรักในอิสรภาพ และความไม่ประสงคจะตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมหรือกรอบของอะไรจนเกินไปของชนชั้นกลาง ทำให้สังคมตะวันตกเกิดความคล่องตัว และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงได้ทุกขณะไม่ว่าจะไปในทางใด...สงครามแย่งชิงความยิ่งใหญ่ในหมู่เจ้านายราชวงศ์ต่าง ๆ ผลักดันให้ชนชั้นกลางต้องหันไปร่วมมือกับราชวงศ์ใดราชวงศ์หนึ่งในสงครามแต่ละครั้ง ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้อาศัยอำนาจของราชวงศ์ที่ตนหนุนหลังอยู่ ช่วยเสริมสร้างกำลังอำนาจของชนชั้นตนขึ้นมาแทนที่ชนชั้นเจ้านายในชนบทได้ อำนาจและอิทธิพลของชนชั้นกลางที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นด้วยวิธีนี้ได้ช่วยทำให้ชนชั้นกลาง

1 เพื่อหลีกเลี่ยงมุมมองแบบวิวัฒนาการสายเดี่ยวหรือลัทธิคลั่งเชื้อสาย เราไม่ควรเรียก "คนในสังกัดรัฐอยุธยา" อย่างมักง่ายว่า "คนไทย" ตามอย่างนักเขียนประวัติศาสตร์รุ่นเก่า แท้ที่จริงแล้วในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ก่อนรัชกาลที่ 6) จิตสำนึกแบบ "เราเป็นคนไทยด้วยกัน" ยังไม่ได้ถูกสร้างขึ้น เราจึงไม่ควรยึดเยี่ยวจิตสำนึกแบบคนปัจจุบันไปให้กับคนในอดีตสมัยนครรัฐ เพราะขัดแย้งกับข้อเท็จจริง/ไม่เป็นแบบวิทยาศาสตร์/ผิดธรรมชาติ และด้วยเหตุผลทำนองเดียวกัน เราก็ไม่ควรเรียก "นครรัฐอยุธยา" ว่า "เมืองหลวงของไทย" ในขณะที่ยังไม่มีสิ่งที่เรียกว่า "ประเทศไทย" ในสมัยนั้น (คำว่า "ไทย" ในสมัยอยุธยานั้น มิได้มีความหมายอะไรมากไปกว่าเป็น "ชื่อภาษาหนึ่ง" ซึ่งเป็นภาษาที่ชนชั้นปกครองและไพร่/ทาสจำนวนหนึ่งใช้อยู่)

เข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นฐานรองรับหรือเป็นผู้สนับสนุนกำลังความเจริญด้านต่าง ๆ ของอารยธรรมสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการนี้..." (สุจิตรา วุฒิสถียร, ๒๕๑๖: 50) แต่เดิมในสมัยกลาง (Medieval) ศูนย์กลางทางด้านจิตปัญญาจะอยู่ตามโบสถ์และปราสาทราชวังต่าง ๆ ซึ่งเป็นเขตสาถนของ "ชนชั้นนำ" แห่งสมัยกลาง แต่ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 14-16 ศูนย์กลางทางด้านการศึกษาศิลปวิทยาการได้เริ่มปรากฏ "...อยู่ตามราชสำนักของกษัตริย์ที่เรืองอำนาจขึ้นมา หรืออยู่ตามปราสาทที่อยู่ของพวกพ่อค้าที่ร่ำรวยมั่งคั่งทั้งหลายที่กำลังพยายามเลียนแบบชีวิตของชนชั้นสูงอยู่ จนถึงกับได้รับสมญาว่าเป็น Merchant Princes และพ่อค้าเหล่านี้ก็มักใช้อิทธิพลทางการเงินของตนอุปถัมภ์งานด้านศิลปวิทยาการให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป พวก Merchant Princes ที่มีชื่อเสียงและมีบทบาทสำคัญในขณะนั้น เช่น พวกตระกูล Medici แห่งเมืองฟลอเรนซ์ พวก Sforza แห่งเมืองมิลาน พวก Este แห่งเมืองเฟอร์รารา หรือพวก Alfonso แห่งเมืองเนเปิล เป็นต้น พวกนั้นนอกจากจะมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแล้ว ในระยะหลังยังพยายามทุกวิถีทางที่จะขยายอิทธิพลของตนออกไปในทางการเมือง...และปรากฏว่าก็กระทำได้ดีเป็นที่น่าพอใจ โดยเฉพาะพวก Medici ในบางยุคจะมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือกษัตริย์ที่ตนหนุนหลังอยู่เสียอีก..." (๒๕๑๖: 53-54) อิทธิพลของพวกพ่อค้าในสมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการนั้นมีสูงมาก จนถึงกับมีคำกล่าวในสมัยนั้นว่า "Scratch a Knight and you will find a merchant (จงสะเก็ดอัศวินดูก็จะพบคราบพ่อค้าอยู่ข้างใน)" (พุทธชาติ ผลาพงศ์, ๒๕๑๖: 105)

สิ่งที่เจริญเติบโตขึ้นมาเคียงคู่กับชนชั้นกระฎุมพีและระบบการค้าของพวกเขาก็เป็นกลไกสำคัญของระบบการค้าก็คือ ระบบการเงิน "...ก่อนหน้าที่จะมีการค้นคิดวิธีการใช้ตัวแลกเงิน พ่อค้าจะต้องส่งเงินแห่งไปยังเมืองการค้าต่าง ๆ เพื่อชำระบัญชี การโยกย้ายเงินแบบนี้เสียทั้งค่าใช้จ่ายและยังไม่ปลอดภัยอีกด้วย...ตัวแลกเงินจึงช่วยให้การค้าสะดวกขึ้นมาก...ทำให้การค้าก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ...ตัวแลกเงินนี้มีมาตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 12 ...พวกอิตาเลียนเป็นพวกที่ริเริ่ม...ฟลอเรนซ์เป็นเมืองอิตาเลียนที่ถือว่าเป็นเมืองธนาคารของยุโรป ในศตวรรษที่ 12-13 และ 15 ฟลอเรนซ์มั่งคั่งร่ำรวยจากการค้าขนสัตว์และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากขนสัตว์...สามารถผลิตเหรียญทองฟลอรีน...เป็นที่ยอมรับทั้งในฝรั่งเศส และเยอรมนี¹ ด้วยเหตุนี้ฟลอเรนซ์จึงนับว่า

1 สมัยนั้นยังไม่มีประเทศเยอรมนี คำที่น่าจะเหมาะสมกว่า คือ 'ปรัสเซีย'

เป็นเมืองที่มีอิทธิพลทางธนาคาร เป็นอย่างมาก... การติดต่อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการเงินในยุโรปหลายประเทศต้องผ่านธนาคารในฟลอเรนซ์ก่อน กล่าวกันว่าในฟลอเรนซ์มีธนาคารอยู่ถึง 80 กว่าแห่งในปี ค.ศ. 1350..."¹ (พุทธชาติ ผลิตพงศ์, ๒๕๑๖ : 102-103) อันเป็นที่ที่เมือง "อูญญา" ถือกำเนิดขึ้นนั่นเอง ระบบการเงินที่เติบโตขึ้นในยุโรปตะวันตกสมัยการฟื้นฟูศิลปวิทยาการดังกล่าวข้างต้น จะเจริญต่อไปจนแข็งแกร่งและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อระบบเศรษฐกิจโลกตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 คราวจนทุกวันนี้ (ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ระบบการเงินของญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาที่เจริญจนสามารถ "แข่งบารมี" กับกลุ่มประเทศในยุโรปตะวันตกได้)

นับตั้งแต่การสำรวจทางด้านโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ เกาะชวา (๒๔๓๘/1891) พบซากมนุษย์โบราณ (Java Man) อายุประมาณ 500,000 ปีมาแล้ว และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถ้าโจวโกวเทียน ใกล้เมืองปักกิ่ง (๒๔๓๒/1929) พบซากมนุษย์โบราณ (Peking Man) อายุใกล้เคียงกับมนุษย์โบราณที่เกาะชวา ก็ยังไม่เคยมีใครค้นพบร่องรอยของมนุษย์โบราณสมัยหินเก่า (Paleolithic) ในดินแดนประเทศไทยเลย จนกระทั่งเชลยศึกชาวฮอลแลนด์ผู้หนึ่งที่ถูกเกณฑ์ไปสร้าง "ทางรถไฟสายมาดะ" ที่กาญจนบุรีในสมัยมหาสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ค้นพบเครื่องมือหินหลายชิ้นที่ทำขึ้นโดยมนุษย์ยุคหิน หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการสำรวจเกี่ยวกับมนุษย์ยุคหินในประเทศไทย ที่จังหวัดกาญจนบุรี (๒๔๕๕/1956) โดยคณะสำรวจชาวต่างชาติร่วมกับคณะสำรวจของกรมศิลปากร ผลของการสำรวจได้ยืนยันถึงร่องรอยของมนุษย์สมัยหินเก่าในประเทศไทย ในปี ๒๕๐๘-๒๕๐๘/1961-1962 คณะสำรวจไทย-เดนมาร์กก็ได้พยายามสำรวจร่องรอยของมนุษย์สมัยหินกลาง และสมัยหินใหม่ การสำรวจจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ในปี ๒๕๑๓/1970 และปี ๒๕๑๔/1971 ณ บริเวณแม่น้ำโขงและแม่น้ำคำ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ ได้ผลสรุปว่าเครื่องมือหินที่ค้นพบเป็นของมนุษย์สมัยหินเก่า มีอายุประมาณ 210,000 ปีมาแล้ว นอกจากหลักฐานเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์สมัยหินเก่าดังกล่าวแล้ว การขุดค้นทางด้านโบราณคดีอีกหลายครั้งยังได้ค้นพบหลักฐานการดำรงอยู่ของมนุษย์สมัยหินกลาง, สมัยหินใหม่, ยุคโลหะ ต่อเนื่องมาจนถึง "มนุษย์ผู้รู้จักภาษาเขียน" ในนาม "มนุษย์ยุคประวัติศาสตร์" แห่งนครรัฐต่าง ๆ (ดู : ชิน อัยยัติ, ๒๕๑๐; และสุต แสงวิเชียร, ๒๕๑๗)

1 เนื่องจากระบบธนาคารถือกำเนิดขึ้นในคาบสมุทรอิตาลี และพวกรับแลกเปลี่ยนเงินตรามักนั่งทำงานอยู่บนม้านั่งยาวซึ่งภาษาอิตาเลียนเรียกว่า banco คำว่า bank จึงมีที่มาจากคำนี้เอง

หลักฐานทางด้านโบราณคดีผนวกกับแนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์ ทำให้ผู้ศึกษาโน้มเอียงไปในทางที่จะเชื่อว่า ในแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Mainland South-East Asia) ในอดีต คงมีสังคมมนุษย์บุพกาลในรูป "สังคมเผ่าพันธุ์" หรือ "สังคมสังคณาติ" (tribal or consanguine society) ดำเนินชีวิตแบบเร่ร่อนล่าสัตว์และเก็บหาธัญญาหาร กระจุกกระจายเป็นกลุ่มๆ อยู่เกือบทั่วไปตลอดยุคหินอันยาวนาน (ประมาณ 500,000-10,000 ปีมาแล้ว) ทั้งนี้โดยมีธรรมชาติแวดล้อม และเครื่องมือหิน เป็นปัจจัยหลักแห่งการยังชีพ ต่อเมื่อมีมนุษย์บางกลุ่มบางเผ่าที่บังเอิญโชคได้เร่ร่อนเข้าสู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ต่าง ๆ ที่ธรรมชาติแวดล้อมอุดมสมบูรณ์เพียงพอที่จะทำให้ไม่จำเป็นต้องร่อนเร่หาอาหารในที่อื่น ๆ อีกต่อไป พวกนั้นจึงมีโอกาที่จะคิดค้นหาวิธีการยังชีพและเครื่องมือแห่งการยังชีพแบบใหม่ ๆ ขึ้นได้ในเวลาต่อมา (นั่นคือ การเกษตรกรรมและเครื่องมือโลหะ) และเมื่อกลุ่มมนุษย์ผู้โชคดีเหล่านั้น เริ่มรู้จักกำหนดเขตแดนแห่งชุมชนของพวกเขาตนอย่างเป็นรูปธรรม และเริ่มรู้จักที่จะจงจวมมนุษย์กลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งอ่อนแอกว่า (แทนการฆ่าให้ตายในอดีต) ด้วยความมั่นใจที่จะใช้เป็น "แรงงาน" ในกระบวนการผลิตที่พวกเขาตนปรับปรุงจัดตั้งขึ้นใหม่ สิ่งที่เราเรียกว่า "นครรัฐ" และ "ระบบทาส" จึงได้บังเกิดขึ้นตามแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ทั้งหลายที่เอื้อให้สามารถผลิต "ผลผลิตส่วนเกิน" ขึ้นได้ และในสมัยนั้นเอง ระบบความรู้สึกรักเห็นชอบแบบเทพเจ้า/เทวราชา (ปรับปรุงมาจากความเชื่อเรื่องภูตผี) และสัญลักษณ์ตัวเขียนก็ได้เกิดขึ้นด้วย (คิดประดิษฐ์ขึ้นโดยชนชั้นนายทาสผู้โชคดีและมีเวลาว่าง) สมัยนั้น จึงเป็นสมัยแรก ๆ ที่เริ่มมีมนุษย์บางคนบางกลุ่มสามารถมีเวลาว่างมากพอที่จะศึกษาธรรมชาติแวดล้อมและคิดประดิษฐ์ "สิ่งใหม่" ต่าง ๆ ขึ้น ทั้งนี้โดยอาศัยผลผลิตส่วนเกินที่เพิ่งได้บังเกิดขึ้นในระยะนั้นเป็นพื้นฐานแห่งการยังชีพโดยไม่จำเป็นต้อง "ลงมือเอง" (ดังเช่นบรรพบุรุษของพวกเขาได้เคยกระทำ) แต่ประการใด การแบ่งแยกแรงงานกายกับแรงงานสมองออกจากกันก็ได้เริ่มต้นตั้งแต่สมัยนั้น

การสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีเท่าที่ผ่านมาทำให้เราทราบว่า "...แหล่งที่พบหลักฐานทางโบราณคดีสมัยโลหะ กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย..." และ "...ที่รู้จักกันดีก็เช่น บ้านคอนตาเพชร อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี และที่บ้านเชียง อ.หนองหาน จ.อุดรธานี..." (กาญจนี ละอองศรี, ๒๕๒๔ : 37) นายแพทย์ สุก แสงวิเชียร ผู้ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักฐานทางด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (ยังไม่มีภาษาเขียน) กล่าวว่า "...มนุษย์ยุคโลหะที่พบในตอนกลางของประเทศมีอายุเปรียบเทียบแล้วประมาณ 2,100 ปีมาแล้ว แต่ในคอนตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ มนุษย์ยุคโลหะได้อพยพกันมาเป็นเวลา 5,000 ปีมาแล้ว...พวกที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ

...ถ้าหากว่าพวกอื่นในเอเชีย ก็อาจหล่อสำริดเป็นเครื่องมือและเครื่องประดับ การเขียนลายสีบนหม้อมีแบบแปลกพิสดารกว่าแห่งอื่น ๆ ของโลก และอาจเป็นแหล่งที่รู้จักใช้ไหมมาทอเป็นเครื่องนุ่งห่มก่อนแหล่งอื่นของโลกด้วย..." (๒๕๑๗ : 38) อย่างไรก็ตาม จากหลักฐานทางโบราณคดีเท่าที่มีอยู่ ก็ยังไม่อาจแสดงถึงวิวัฒนาการอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนของมนุษย์ยุคหินและมนุษย์ยุคโลหะได้ แม้ว่า จะได้มีการสำรวจขุดค้นเกี่ยวกับมนุษย์สมัยหินเก่า¹, มนุษย์สมัยหินกลาง², และมนุษย์สมัยหินใหม่³ ในบริเวณต่าง ๆ ในประเทศไทยมาแล้วไม่น้อย แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ซึ่งเราคงได้แต่ต้องรอผลการสำรวจครั้งต่อไป มาเสริมภาพในอดีตให้ชัดเจนขึ้นกว่าขณะนี้ (ดู : กาญจนี ละอองศรี, ๒๕๒๘ : 34-37)

ผู้ศึกษาเห็นเช่นเดียวกับ คาวาเบ โทชิโอะ ที่ว่า การศึกษาเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่นต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ "...จะต้องพิจารณาถึงปฏิกริยาโต้ตอบระหว่างความเจริญด้วยตนเองกับแรงกดดันจากภายนอก ซึ่งมีผลต่อวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้..." (ดู : คาวาเบ โทชิโอะ, ๒๕๑๕ : 95-123) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยก่อนคริสตกาลเป็นการเปลี่ยนแปลงที่วางอยู่บนพื้นฐานแห่งการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม (นั่นคือทางเศรษฐกิจ, ทางการเมือง, และทางจิตปัญญา) ระหว่างนครรัฐหลายภายในภูมิภาคนี้เองมานานนับพัน ๆ ปี จนเมื่อนครรัฐบางแห่งที่อยู่ใกล้ทะเลสามารถขยายระบบการค้า และการเดินเรือของตนจนสามารถติดต่อค้าขายกับนครรัฐต่าง ๆ ในแถบอินเดียนได้สำเร็จ โลกทัศน์ทางการ

-
1. ได้มีการขุดพบเครื่องมือหินกระเทาะหยาบ ๆ (ขวานกำปั้น) อยู่ทั่วไปที่ ต.บ้านเก่า อ.แควน้อย กาญจนบุรี, อ.เมือง ราชบุรี, อ.บ้านหมี่ ลพบุรี, อ.เชียงใหม่ เชียงราย ฯลฯ
 2. แหล่งขุดค้นที่พบหลักฐานสมัยหินกลาง ได้แก่ อ.ไทรโยค และ อ.ศรีสวัสดิ์ กาญจนบุรี, ราชบุรี, สระบุรี, เชียงใหม่, แม่ฮ่องสอน, กระบี่, นครศรีธรรมราช ฯลฯ
 3. แหล่งขุดค้นที่พบหลักฐานสมัยหินใหม่ ได้แก่ กาญจนบุรี, สุพรรณบุรี, ลพบุรี, นครสวรรค์, เพชรบุรี, ราชบุรี, ชุมพร, กระบี่, สุราษฎร์ธานี, พังงา, นครศรีธรรมราช, ตรัง, พัทลุง, สงขลา ฯลฯ

เมืองของชนชั้นนำในนครรัฐเหล่านี้จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เริ่มมีการต้อนรับนักบวช/ปัญญาชนชาวอินเดีย (หลายลัทธิความเชื่อ) เข้ามาวางรากฐานทางด้านการเมืองและจิตปัญญาให้แก่ราชสำนักต่าง ๆ ในระยะต้นคริสตกาล ทั้งนี้ ก็เพื่อ เสริมสร้างความแข็งแกร่งและ "ความศักดิ์สิทธิ์" ให้แก่โครงสร้างส่วนบนของรัฐ (อันได้แก่ ระบบกษัตริย์-ขุนนาง แบบ "เทวราชา" และกฎหมายตลอดจนประเพณีต่าง ๆ ที่ลึกลับประหลาดขึ้นเพื่อปกครองนครรัฐต่าง ๆ) ซึ่ง "...เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ กษัตริย์และราชสำนักทั้งสิ้น... ชาวอินเดีย ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นเจ้าหน้าที่ในราชสำนักไม่ใช้พวกสอนศาสนา บ่อยครั้งที่เคียวที่เป็นเรื่องประมุขผู้มีความทะเยอทะยาน ต้องการเลียนแบบแผนอันภูมิฐานของราชสำนักอินเดีย จึงว่าจ้างพวกพราหมณ์เข้ามาทำพิธีราชาภิเษกให้เป็นประหนึ่งเทวราช ตามคติและพิธีในสมัยอินเดียโบราณยุคคลาสสิก เมื่อจะก่ให้ประมุขอื่น ๆ ยอมมาเป็นรัฐในเมืองขึ้น ก็จำเป็นต้องมีการราชาภิเษกแบบนี้ เพื่อจะได้มีการสถาปนาลึงค์ ซึ่งหมายถึงบุคคลิกภาพอันศักดิ์สิทธิ์ของกษัตริย์ ขึ้นไว้เป็นสำคัญ และพระองค์เองก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระศิวะผู้เป็นเจ้าของ..."

(Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 23 - 24)

๗ ช่วงเวลาประมาณ 10 ศตวรรษแรกแห่งคริสตกาล ปรากฏมีนครรัฐต่าง ๆ ของบรรดานายทาสทั้งหลาย กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพอจะจัดจำแนกออกได้เป็น 4 เขต ดังนี้

1. บริเวณประเทศพม่าในปัจจุบัน เช่น
ไวสาลี, สะเทิม (สุธรรมวดี), ศรีเกษตร, พะโค (หงสาวดี), พุกาม ฯลฯ
2. บริเวณประเทศไทยปัจจุบันและแหลมมลายู เช่น
ลังยาเสียว, ต้นตาลิง บันบัน, ตุนสุน, เจอ, ทวาราวดี, ศรีวิชัย ฯลฯ
3. บริเวณประเทศกัมพูชา, ลาว, และเวียดนามในปัจจุบัน เช่น
วยาธปุระ (พูนัน), สัมภูปุระ, อนินทิตะปุระ, อีสานปุระ, จักรันตปุระ, นามเวียค, ลินยี, เสียวหลิน, กวางนาม, ปาดซุรงคะ, โคธาระ, วิชัย ฯลฯ
4. บริเวณหมู่เกาะต่าง ๆ เช่น
Kan-to-li ในสุมาตรา, Po-li ในบาห์ลีหรือบอร์เนียว, และ To-lo-mo, Ho-10-tan, Che-po, Ho-ling ในหมู่เกาะชวา ฯลฯ

(ดู : Burling, 1965, ๒๕๒๒ : 181-217, Cady, 1976 : 3-130, และ Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 1-278)

นับแต่เริ่มมีการจัดตั้งสถาปนาอาณาจักรรัฐ/นครรัฐต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรก ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อหลายพันปีมาแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า "เชื้อสายบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์พหุภาษา" ก็ให้เริ่มถูกทำลายให้ค่อย ๆ สูญสลายไป¹ เพราะระบบการเมืองของ (และการสงครามระหว่าง) นครรัฐต่าง ๆ ได้กวาดรวบเอาและทำให้แตกกระจายไป ซึ่งบรรดาเชลย/ทาส เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ เข้าไปผสมปนเปกันภายใต้ระบบทาสของแต่ละนครรัฐ สงครามและมิตรภาพ, การรวมตัวและการแตกแยก, ความอุดมสมบูรณ์และความอดอยาก, ตลอดจนการตั้งถิ่นฐานและการอพยพโยกย้าย (ทั้งที่อพยพเองและที่ถูก "บังคับกวาดค้อนด้วยกำลัง") ของประชากรมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ หลากหลายเชื้อสายนานาภาษาที่เกิดขึ้นนับจำนวนครั้งไม่ถ้วนระหว่างช่วงเวลาหลายพันปี มีผลให้ "เชื้อสายบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์" (ลักษณะทางชีวภาพ) และ "ภาษาพูด/ความคิด ความเชื่อ/ธรรมเนียมปฏิบัติ อันบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์" (ลักษณะทางสังคม) ที่เคยเป็นอยู่ในระบบสังคมแบบสังคมในอดีต ต้องคลุกเคล้าปนเปกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แท้ที่จริง การถ่ายทอดคัดแปลงต่อเติมเสริมสร้างลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางชีวภาพและทางสังคมแก่กันและกัน ภายในและระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ (ย่อมเกิดขึ้นเสมอ ครอบคลุมทั่วทั้งมนุษย์ทุกคนเป็น "สัตว์สังคม") หลากหลายเชื้อสายนานาภาษา ณ ที่ดินต่าง ๆ ภูมิภาคต่าง ๆ นานหลายพันปีสืบเนื่องต่อกันมานับแต่การเกษตรกรรม, เครื่องมือโลหะ, และเมือง/นครรัฐ ได้อุบัติขึ้นครั้งแรก ๆ ในโลก (ต่างหาก มิใช่ลักษณะทางชีวภาพและ/หรือลักษณะทางสังคมเฉพาะพิเศษประการใด ของ "กลุ่มเผ่าพันธุ์บริสุทธิ์" อันคับแคบกลุ่มใดที่) ได้สร้างสรรค์อารยธรรมสมัยต่าง ๆ ขึ้นในประวัติศาสตร์แห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ตราบนานทุกวันนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง "ความไม่บริสุทธิ์" ที่มนุษย์กลุ่มต่าง ๆ หลากหลายเชื้อสายนานาภาษาได้ถ่ายทอดและเสริมเพิ่มให้แก่ชีวิตทางชีวภาพและชีวิตทางสังคมของกันและกันตลอดเวลานับพันนับหมื่นปีที่ผ่านมามีความหมายว่า "ความบริสุทธิ์" แห่งตระกูลเดียว หรือเพียงไม่กี่ตระกูลใดไม่ได้สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามก้าวหน้าให้แก่ระบบสังคมต่าง ๆ แห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ จนสามารถประกาศความยิ่งใหญ่เหนือสิ่งมีชีวิตเผ่าพันธุ์ (species) อื่นใดทั้งปวงในโลกธรรมชาติอย่างที่ได้เป็นมาและกำลังเป็นอยู่ ดังนั้นการเรียกกลุ่มชนใด หรือภาษาของกลุ่มชนใด ในชั้นหลัง ๆ ด้วยชื่อ

1 โดยเฉพาะในบริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำสายต่าง ๆ ซึ่งมักจะอุดมสมบูรณ์ แต่สำหรับเผ่าชนต่าง ๆ ที่ยังคงดำเนินชีวิตร่อนเร่ล่าสัตว์เก็บพืชผักผลไม้หรือทำไร่เลื่อนลอยอยู่ตามป่าเขา ดูเหมือนจะเป็นพวกเดียวที่อาจจะอ้างได้ถึงเชื้อสายบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์อันยั่งยืนนานของพวกตน (ดู : Burling, 1965, ๒๕๒๒ : 37-42 และ 117-217)

"แบบบริสุทธ์" ใด ๆ จึงล้วนเป็นการเรียกชื่อที่ "ไม่เป็นจริง/ผิดธรรมชาติ/ไม่เป็นแบบวิทยาศาสตร์" อันเกิดจากแนวคิดเชื่อแบบถือพวกตนเองเป็นศูนย์กลาง, ลัทธิคลั่งเผ่าพันธุ์, หรือวิวัฒนาการสายเดี่ยวแบบต่าง ๆ อันซึ่งดำรงอยู่ที่แต่เพียงภายในโลกแห่งความคิดคำนึงทางอัตวิสัย (subjective internal world) ตามเกณฑ์อำเภอใจต่าง ๆ ของแต่ละคนแต่ละกลุ่ม มิได้ดำรงอยู่ในสภาพที่เป็นจริงทางภววิสัย (objective reality) แห่งโลกภายนอกหรือโลกธรรมชาติ (external world or natural world) อันแสนยาวนานและกว้างใหญ่ไพศาล และจึงเป็นแนวคิดเชื่อแบบ "เหนือธรรมชาติ" ซึ่งขัดกับวิธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์ (supernaturalism vs. scientific mode of thinking) ตามความเห็นของ Burling "...ไม่มีหลักฐานใดที่จะทำให้เราเชื่อได้ว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงถึงขนาดที่ทำให้มีการอพยพครั้งยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่จะมาขับไล่และเข้าอยู่แทนที่มนุษย์กลุ่มที่อยู่มาก่อนในบริเวณนี้ ที่น่าจะเป็นไปได้มากกว่าก็คือ การค่อย ๆ เคลื่อนตัวลงมาอย่างไม่ขาดสายของมนุษย์ที่มุ่งหน้าไปทางตะวันออกและทิศใต้ในระหว่างยุคน้ำแข็ง...เข้ามาปะปนกับมนุษย์ที่อาศัยอยู่ก่อนในภูมิภาคแถบนี้ และได้กลายมาเป็นประชากรของท้องถิ่นนี้..." เขาเชื่อว่ามนุษย์กลุ่มต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ได้คลุกเคล้าผสมผสานกันตลอดมาทั้งลักษณะทางสังคมและลักษณะทางชีวภาพ เขาจึงสรุปในแนวเดียวกับผู้ศึกษาว่า "...ดังนั้น จึงไม่มีคนกลุ่มใดในเอเชียอาคเนย์ที่จะกล่าวได้ว่าเป็นเผ่าบริสุทธ์ ที่มีบรรพบุรุษเฉพาะเผ่าพันธุ์ตนเอง..."¹ (1965, ๒๕๒๒ : 49 และ 80-81)

การศึกษาทางด้านสังคม-ประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศพม่า, ประเทศไทย, ประเทศลาว และประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูป "รัฐชาติ" (nation-state) ทุกวันนี้ เพิ่งได้ก่อตัวจัดตั้งขึ้นมา (ไม่ถึง 100 ปี) โดยมีบรรดากลุ่มนครรัฐต่าง ๆ ในอดีตหลายพันปี "ยุคนครรัฐ/อาณาจักร" เป็นพื้นฐาน (นครรัฐเหล่านั้นล้วนวิวัฒนาการงอกงามขึ้นมาจากระบบสังคมเล็ก ๆ จำนวนมากของเหล่ามนุษย์ยุคหินที่ดำเนินชีวิตเร่ร่อนในรูปชุมชนสังคมญาติ หลากหลายภาษา

1 การผสมผสานลักษณะต่าง ๆ ทางชีวภาพและลักษณะต่าง ๆ ทางสังคมระหว่างมนุษย์กลุ่มต่าง ๆ ในอดีตมิได้เกิดเฉพาะในเอเชียอาคเนย์ แต่ได้เกิดขึ้นทั่วโลก ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงขอกล่าว (ยิ่งกว่าที่ Burling ได้กล่าว) ว่า "ดังนั้นจึงไม่มีคนกลุ่มใดในโลกที่จะกล่าวได้ว่าเป็นเผ่าพันธุ์บริสุทธ์ที่มีบรรพบุรุษเฉพาะเผ่าพันธุ์ตนเอง" (แม้แต่พวกชาวป่าชาวเขา หากย้อนหลังไปเป็นแสน ๆ ปี)

นานาพันธุ์ อยู่ในหรืออพยพเข้ามาในภูมิภาคนี้ในอดีตกาลอันไกลโพ้นนานนับหมื่นนับแสนปีมาแล้ว) ประกอบกับการอพยพโยกย้ายของประชากรต่างถิ่นจำนวนมากหลายมหาดาล โดยเฉพาะจากทางทิศเหนือและทิศตะวันตก ครั้งแล้วครั้งเล่าตลอดระยะเวลาหลายพันปีมานี้ (โดยเฉพาะในช่วง 300 ปีมานี้) ปัจจุบันจึงปรากฏว่าพลเมืองของทุก ๆ ประเทศประกอบด้วยประชากรนานาเชื้อสายหลากหลายภาษา อยู่อาศัยปะปนผสมกันทั้งในเขตชนบทและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองต่าง ๆ ของแต่ละประเภท¹ ดังนั้นการบรรยายถึงเรื่องราวในอดีตแต่ละยุคสมัยด้วยความคิด/ภาษา ที่ผิยยุคผิยสมัย หรือด้วยแนวคิดต่าง ๆ แบบที่เชื่อกัน "ความบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์" หรือแบบวิวัฒนาการสายเดี่ยวหรือเส้นตรง จึงผิดธรรมชาติ และฟังหลกเลื่องอย่างที่สุด หาไม่แล้ว "วิชาการ" ก็จะกลายเป็น "นิยาย" ไปในที่สุด

นครรัฐต่าง ๆ ในสมัยแรกเริ่มเมื่อการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (ไม่ว่าทางบกหรือลพ) ยังไม่เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแต่เพียงเล็กน้อย (หรือยังปลอดจากอิทธิพลของผู้อื่น) แต่ละนครรัฐต่างก็มีรากฐานทางเศรษฐกิจ, ระบบการเมืองการปกครอง, และภาษา/กฎหมาย/ประเพณี ในลักษณะ "เป็นตัวของตัวเอง" (autonomy) และพอเพียงในตัวเอง (self-sufficient) ในระดับที่สูงมาก แต่เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์กับนครรัฐอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงในเวลาต่อมา ทั้งในแง่มิตรภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่สงคราม ทำให้เกิดการพึ่งพิงกันและรวมกลุ่มกัน แยกออกเป็นกลุ่มพันธมิตรต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา (แม้จะไม่จริงยั่งยืน เพราะในแง่การเมืองนั้นไม่มีมิตรแท้ศัตรูถาวรก็ตาม) ทั้งนี้เพื่อ "ความอยู่รอด" และ/หรือ "ความยิ่งใหญ่" ในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละราชสำนักนั่นเอง (เงื่อนไขดังกล่าวนี้ส่งผลให้ลักษณะ "เป็นตัวของตัวเอง" ของแต่ละนครรัฐ ต้องลดน้อยถอยลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้)² และภายในกระบวนการขับเคลื่อนที่เกี่ยวเนื่องกับระหว่างราชสำนักและกลุ่มราชสำนักต่าง ๆ ยังได้ก่อให้เกิด การจัดตั้งรวมตัวใหม่, การแตกแยกออกจากกัน, และ/หรือ การตั้งนครรัฐใหม่ในสถานที่ใหม่ขึ้นในบริเวณต่าง ๆ อยู่เสมอ ๆ สภาพเหล่านี้ประกอบกับเงื่อนไขทางจิตปัญญาแห่งราช-

1 อาณาเขตและพรมแดนของแต่ละประเทศกำหนดขึ้นโดยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมืองแห่งระบบทุนนิยมโลกและรัฐประชาชาติสมัยใหม่ มิใช่โดยเงื่อนไขทางเชื้อสาย, ภาษา, หรือศาสนา

2 การเติบโตขึ้นที่ละน้อยของกิจการค้าระหว่างนครรัฐต่าง ๆ เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ลักษณะ "เป็นตัวของตัวเอง" ของแต่ละนครรัฐต้องลดน้อยถอยลง และมีลักษณะ "พึ่งพิงกัน" มากขึ้น และหลังจากชาวอินเดียนได้เริ่มเข้ามา (ต้นคริสตกาล) การพึ่งพิงกันทางจิตปัญญา ก็เพิ่มมากขึ้น

สำนักต่าง ๆ ซึ่งไม่แน่นอน/ไม่จริง ด้วยเหตุนี้ชื่อเก่าหลาย ๆ ชื่ออาจถูกทำให้สูญสลายไป ในขณะที่ชื่อใหม่ ๆ ก็อาจเกิดขึ้นได้ (ทั้งชื่อใหม่แห่งรัฐเก่า และชื่อใหม่แห่งรัฐใหม่) แต่รากฐานทางด้านกำลังคนนั้น ไม่อาจโผล่ขึ้นมาได้เองหรือขึ้นมาจากการบินดิน ดังนั้นครรัฐใหม่ ๆ ทั้งหมด (รวมทั้งอยุธยา) จึงย่อมต้องมีรากฐานทางด้านกำลังคน (ทั้งพวกใช้แรงงานและแรงงาน) จากนครรัฐเก่าบางนครรัฐอย่างแน่นอน

ในสมัยก่อนเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่เรียกกันว่า "การขยายอำนาจของพวกมองโกล" กลุ่มนครรัฐต่าง ๆ ในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาคำรงอยู่ภายใต้แรงกดดันทางการเมืองจากกลุ่มนครรัฐสองกลุ่ม คือกลุ่ม "พุกาม" ทางทิศตะวันตก และกลุ่ม "เขมรและจามปา" ทางทิศตะวันออก ทั้งสองกลุ่มต่างก็หมายมั่นพยายามประกาศความยิ่งใหญ่เหนือดินแดนแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา บางสมัยถึงกับรุกเลยเข้าไปประชิดเขตอิทธิพลของอีกฝ่ายหนึ่ง¹ ครั้นถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ปรากฏว่าอำนาจรัฐของทั้งสองกลุ่มได้ถูกทำลายและถูกบั่นทอนลงในเวลาต่อมา โดยอำนาจรัฐจากทางเหนือ ("มองโกล") การปรับตัวครั้งใหญ่ในหมู่ราชสำนักต่าง ๆ ในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาจึงได้บังเกิดขึ้นเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ใหม่ Hall กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า ราชสำนักมองโกล/จีน ได้ดำเนินนโยบายแบ่งแยกและปกครอง (divided and rule)² โดยสนับสนุนการก่อตั้งรัฐใหม่ ๆ ขึ้น "...หลายรัฐในเขตแดนเดิมของรัฐเก่า ๆ ..." ผลที่เกิดขึ้นจากนโยบายนี้ มิใช่การกวาดต้อนประชากรไพร่/ทาสกลุ่มต่าง ๆ อื่น ๆ ออกไป แล้วนำประชากรไพร่/ทาสที่พูดภาษาตระกูลไทเข้ามาอยู่แทน แต่เป็นการสถาปนาอำนาจรัฐใหม่ของผู้ "...ชนชั้นปกครองเชื้อสายไทย..." (นั่นคือ ชนชั้นนายทาสที่พูดภาษาตระกูลไท) "...เข้ามายึดอำนาจปกครองในดินแดนที่เคยเป็นรัฐเก่า ๆ ..." ซึ่งมีประชากรไพร่/ทาสหลากหลายเชื้อสายนานาภาษาเป็นรากฐานทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองของรัฐเหล่านั้น (1955, ๒๕๒๒ : 216) ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองที่นครรัฐต่าง ๆ ทางภาคเหนือของลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้ถูกจัดตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนจากราชวงศ์มองโกล/จีน เช่น เชียงราย, หริภุญไชย, เชียงใหม่, สุโขทัย เป็นต้น ในปี ๑๔๓๐/1287 ซึ่งเป็นปีที่กองทัพมองโกล/จีนยกเข้าปล้นสะดมทำลายเมืองพุกาม

1 เช่น รัชสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ (๑๖๔๖-๑๖๕๓/113-1150) รัชสมัยที่สร้าง "นครวัด" ศาสนสถานอันยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งของโลกนั่นเอง (ดู : Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 145-148)

2 กลยุทธ์ที่รู้จักและถูกใช้กันอย่างแพร่หลายในหมู่นักปกครองทั้งในอดีตและปัจจุบัน

สำเร็จ "...พระเจ้าเมืองราย พระเจ้ารามคำแหง และพระเจ้าางำเมืองประมุขแห่งพะเยา ได้มาพบกัน และทำสัญญาทางไมตรีที่แน่นแฟ้นต่อกัน..." (1955, ๒๕๒๒ : 217) การล่มสลายลงของราชสำนักแห่งนครรัฐพุกามในปีนั้น ประกอบกับอำนาจทางการเมืองที่เสื่อมโทรมลงของกลุ่มนครหลวง/นครวัด ภายหลังรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (๑๓๒๔-๑๓๖๗/1181-1218) เป็นต้นมา เป็นเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้กลุ่มนครรัฐในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างสามารถส่งสมกำลังอำนาจทางเศรษฐกิจ, การเมือง, และจิตปัญญา เข้มแข็งขึ้นจนถึงกับร่วมมือกันก่อตั้ง "เมืองใหม่"¹ ณ ทำเลอันเหมาะสมที่จะเป็นศูนย์กลางทางการค้า (ซึ่งกำลังอยู่ในระยะเจริญวัย) และศูนย์กลางปฏิบัติการร่วมทางการเมือง (ซึ่งโอกาสกำลังเอื้อ เพราะสถานการณ์อันเลวร้ายในกลุ่มพุกามและกลุ่มนครหลวง/นครวัดสองศูนย์อำนาจใหญ่ก่อนหน้านั้น โดยคงมิได้ถึงกับคาดคิดไว้ก่อนขณะนั้นว่า เมืองใหม่นี้จะเจริญเติบโตแข็งแกร่งขึ้นจนกลายเป็นเมืองที่ตั้งศูนย์อำนาจรัฐ/ราชสำนัก อันยิ่งใหญ่เกรียงไกรในดินแดนแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาและดินแดนข้างเคียงในศตวรรษต่อ ๆ มา จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 จึงสูญสิ้นสภาพเมืองที่ตั้งศูนย์อำนาจรัฐกลายเป็นเพียงเมืองเล็ก ๆ เมืองหนึ่ง "ถูกปกครอง" โดยศูนย์อำนาจรัฐ/ราชสำนัก/รัฐบาล ณ "เมืองอื่น" (ทางทิศใต้)³ トラบจนทุกวันนี้ เช่นเดียวกับเมืองอื่น ๆ อีกมากมายในโลกทั้งในสมัยก่อนและหลัง "สมัยอยุธยา"

หลักฐานทางทางประวัติศาสตร์/โบราณคดี ชี้ว่า เป็นเวลาหลายร้อยปีก่อนกำเนิดเมืองอยุธยาดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่างและแม่น้ำสายข้างเคียง (เพชรบุรี, แม่กลอง, ท่าจีน, บางปะกง) ปรากฏมี "นครรัฐใกล้เคียง" จำนวนมาก เมืองพวกนี้เป็นเมืองที่ติดต่อก้าขายกับ "โลกภายนอก" มานานแล้ว (ดู : กาญจณี ละอองศรี, ๒๕๒๔ : 43-44, และ ผ่องศรี วนาสิน และทิวา ศุภจรรยา, ๒๕๒๔) ในสมัยดังกล่าวนี้ ทิศทางการไหลของลำนน้ำเจ้าพระยาบริเวณ "บางกอก"²

1 ช่วงเกี่ยวกับการก่อตั้งนครรัฐอยุธยา ทางแถบลุ่มแม่น้ำโขงก็ได้มีการก่อตั้งนครรัฐหลวงพระบาง (Hall, 1955, ๒๕๒๒ : 223)

2 เช่นเดียวกับที่ครั้งหนึ่งศูนย์อำนาจรัฐ/ราชวงศ์ ณ เมืองอยุธยา ได้เคยกระทำต่อผู้คนในเมืองตัวเองและเมืองอื่น ๆ ณ ช่วงเวลาหนึ่งในอดีต ที่เรียกว่า "สมัยอยุธยา"

3 คงยังไม่มีชื่อในเวลานั้น

ไหลจากบริเวณที่เรียกว่าสามเสน¹ ในปัจจุบัน วกเข้าบางกอกน้อย¹ คลิ่งชั้น บางระมาด¹ แล้วล้อม
 มาออกปากคลองบางกอกใหญ่¹ ในปัจจุบัน แล้วจึงไหลย้อนลงใต้ ลักษณะเช่นนี้ทำให้บริเวณนี้เื่อต่อ
 การทำประมงและเกษตรกรรม โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำ และสมัยนั้นผู้คนในบริเวณนี้คงรู้จักชุด
 คลองเล็ก ๆ เพื่อชักน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาไปใช้ในที่ทำกินต่าง ๆ มากมาย (คลองตันเล็ก ๆ นี้เรียกว่า
 "บาง" ซึ่งจะไหลกล่าวถึงในตอนต่อไป) "ประชากรของท้องถิ่นนี้" (ตามคำของ Burling ซึ่ง
 เป็นส่วนผสมอันเกิดจากการการผสมผสานระหว่างชนกลุ่มต่าง ๆ ในแถบนี้มานานหลายชั่วอายุคน ใน
 ขณะนั้นคงได้ถูกจัดเข้าสังกัดระบบไพร่/ทาสแห่งอำนาจรัฐใดรัฐหนึ่งในบริเวณใกล้เคียง ๆ นี้ สันนิษฐานว่า
 ในสมัยก่อนสมัยอยุธยา ชุมชนเกษตรกรรมที่กระจายตัวอยู่ตามสายน้ำต่าง ๆ เหล่านี้ คงอยู่ใน "ความ
 คูแล" ของราชสำนักใดราชสำนักหนึ่งในแถบใกล้เคียง ๆ นี้ ที่สามารถยกกำลังเข้ามา "ประกาศความยิ่งใหญ่เหนือดินแดน" แต่นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ดินแดนแถบนี้คงได้ถูกย้ายสังกัดมา
 "ขึ้นตรง" ต่ออำนาจรัฐอยุธยาแล้ว トラบจนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 (๒๓๑๐ / 1767) จึงได้ถูกยึด
 ครอบโดยกองกำลังต่าง ๆ จากทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่นานประมาณ 6 เดือน จึงถูกย้ายสังกัด
 อีกครั้งมา "ขึ้นตรง" ต่อศูนย์อำนาจรัฐใหม่/ราชสำนักใหม่/รัฐบาลใหม่ ๆ คณะต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนตัว
 (พื้นที่) มันเอง จากปลายปีนั้น (ตุลาคม) トラบจนทุกวันนี้

ตามจารึกหลักพระขรรค์ชัยศรีในปี ๑๓๓๔/1191 สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 มีชื่อเมืองใน
 ศิราจารีกระบุรี 26 ชื่อใน 26 ชื่อนี้ส่วนใหญ่ยังไม่มีใครพิสูจน์ว่าตรงกับเมืองอะไรในปัจจุบันแต่มีอยู่
 4 ชื่อที่รับรองกันแล้ว คือ ลพบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และเพชรบุรี (ขจร สุขพานิช, ๒๕๒๑: 61-
 62) ในสมัยนั้นเมืองเหล่านี้คงอยู่ใต้อำนาจราชสำนักแห่ง นครหลวง/นครวัด ไระดับหนึ่งต่อมาก็ได้
 ประกาศตัวเป็นอิสระภายหลังสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นในช่วงเวลากว่าร้อยปี
 ภายหลังสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (บนเงื่อนไขแห่งภาวะปลอดจากอิทธิพลการรุกรานจากอำนาจรัฐ
 ภายนอก) ทำให้กลุ่มนครรัฐในแถบนี้เข้าพระยาตอนล่างแข็งแรงแรงขึ้นจนสามารถร่วมกันก่อตั้งเมือง
 อยุธยาขึ้นในตอนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 และในการนั้นสันนิษฐานกันว่าชนชั้นปกครองแห่งนครรัฐ
 สุพรรณบุรีและลพบุรีมีส่วนร่วมมากกว่านครรัฐอื่น ๆ ทั้งหมด (ขจร สุขพานิช, ๒๕๒๑ : 83) การ
 แแย่งชิงอำนาจในราชสำนักอยุธยาในระยะ 60 ปีแรก จึงเป็นการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มราชวงศ์

1 คงยังไม่มีชื่อในเวลานั้น

สุพรรณบุรีและกลุ่มราชวงศ์ลพบุรี ในปีที่ 20 แห่งการสถาปนาอาณาจักรใหม่ การประลองยุทธกับ
 ศูนย์อำนาจรัฐเก่าก็เกิดขึ้น ในปี ๑๕๑๒/1369 ราชสำนักอยุธยาให้รวบรวมกำลังในสังกัด ยกเข้า
 โจมตีปล้นสะดม ศูนย์อำนาจรัฐแห่งนครหลวง/นครวัด ขนเอาทรัพย์สินสมบัติของมีค่าและกวาดค้อน
 แรงงานไปเป็นอันมาก (Wolters, 1966, อ้างใน ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนคริน-
 ทรวโรฒ, ๒๕๒๒ : 170) สองปีต่อมาราชสำนักอยุธยาก็เริ่มดำเนินนโยบายสงครามขยายอำนาจ
 ขึ้นไปสู่กลุ่มนครรัฐที่อยู่ทางตอนเหนือของลำน้ำเจ้าพระยา ในปี ๑๕๑๘/1371 สมเด็จพระบรมราชา
 ธิราชที่ 1 (พะงั่ว) (๑๕๑๓-๑๕๓๑/1370-1388) ซึ่งเพิ่งจะขึ้นครองราชย์หลังจากทำรัฐประหาร
 ต่อราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง (๑๔๕๓-๑๕๑๒/1350-1369) โดย "ให้ไปครองลพบุรี"
 แล้ว ได้ทรงนำทัพขึ้นไปประลองยุทธกับอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเคยเกรียงไกรเมื่อศตวรรษที่แล้ว การ
 ยุทธครั้งนั้น "...ทรงได้รับความสำเร็จ โดยยึดครองเมืองได้หลายเมือง การโจมตีครั้งนี้เป็นการ
 เริ่มต้นการโจมตีอีกทุก ๆ ปี และสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1378 เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 2 แห่งสุโขทัย
 ทรงยอมแพ้และยกดินแดนทางตะวันตกรวมทั้งกำแพงเพชรถวายพระบรมราชา..." แล้ว ราชสำนัก
 สุโขทัยก็ได้ย้ายไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองพิษณุโลก (เขตอิทธิพลเก่าของตน) "...และทรงได้รับอนุญาตให้
 ครองราชย์ในดินแดนที่เหลืออยู่ ในฐานะประเทศราชของอยุธยา..." (Hall, 1955, ๒๕๒๒ :
 225) 10 ปีต่อมา เมื่อสมเด็จพระรามาเมศวร (๑๕๓๑-๑๕๓๘/1388-1395) สามารถทำรัฐประหาร
 กลับมามีอำนาจในราชสำนักอยุธยาอีกเป็นครั้งที่สอง (หลังจากทรงได้เคย "ครองราชย์" มาแล้ว
 ครั้งหนึ่งเมื่อ 19 ปีก่อนหน้านั้น)¹ ในปีถัดมา (๑๕๓๗/1389) พระองค์ก็ได้ทรง "แต่งตั้งไปตีเขมร"
 ทำสงครามขยายอำนาจเพิ่มพูนความมั่งคั่งให้แก่ราชสำนักอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง 20 ปีต่อมา โดยได้รับ
 การสนับสนุนจากราชสำนักจีน เจ้านายและขุนนางกลุ่มสุพรรณบุรีก็สามารถฟื้นฟูกำลังอำนาจของกลุ่ม
 คนขึ้น จนถึงกับก่อรัฐประหารปลดพระราชาออกจากตำแหน่งกษัตริย์ แล้วพระนครอินทรีก็ได้รับ
 การสนับสนุนจาก "กลุ่มสุพรรณบุรี" เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระอินทราชา
 (๑๕๕๒-๑๕๖๗/1409-1424) ความสำเร็จทางด้านการค้า (เศรษฐกิจ) และการสงคราม (การ
 เมือง) ครั้งต่าง ๆ ในช่วง 60 ปีแรกของราชสำนักอยุธยา ทำให้กลุ่มสุพรรณบุรีซึ่งเพิ่งจะประสบ

1 โดยการปลงประชนม์กษัตริย์หนุ่ม (17 พรรษา) ตอบแทนต่อการที่ถูกบังคับให้ต้องทรงสละกิจการ
 เมืองไปประทับที่ลพบุรีอยู่นานถึง 18 ปี เพราะพระราชบิดาของกษัตริย์หนุ่มพระองค์นี้

ชัยชนะขึ้นเค็ดขาดต่อกลุ่มลพบุรี คิดจะจัดตั้ง "อาณาจักร" หรือ ระบอบรัฐอันกว้างใหญ่ไพศาลขึ้นใน
 แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา โดยการผนวกเอาราชสำนักต่าง ๆ เข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจรวมศูนย์ ณ นคร
 รัฐอยุธยา ในฐานะ "ราชธานี" (เมืองอันเป็นที่ตั้งของศูนย์อำนาจ/ราชสำนักใหญ่) แห่ง "อาณาจักร
 อยุธยา" (ดู : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๑๖, และ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนคร
 ินทร์วิโรฒ, ๒๕๒๒) จนกระทั่งประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมผ่านทางกรบริหาร และการออก
 กฎหมายต่าง ๆ ที่ถูกอำนวยการ (ควบคุมแนวทาง) โดยราชสำนักอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรม
 ไตรโลกนาถ (๑๔๔๑-๒๐๑๕/1448-1473) กษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งรัฐอยุธยา (ที่เริ่มปรากฏลักษณะ
 แบบ "อาณาจักรศักดินา" ชัดเจนขึ้น) ผู้ซึ่งได้เสด็จขึ้นสู่สถานภาพกษัตริย์เมื่อทรงมีพระชนมายุเพียง
 16 พรรษา (หลังจากได้ถูกส่งไป "ครองพิษณุโลก" ฐานที่มั่นสุดท้ายของราชสำนักสุโขทัย เมื่อทรง
 มีพระชนมายุเพียง 8 พรรษา) โดยมีเจ้านายและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ในราชสำนัก คอยเสนอตัวเป็น
 "ที่เลี้ยง" อยู่รอบพระวรกายา ดังนั้นจึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า กฎหมายสำคัญที่ออกในรัชกาลนี้คือ
 พระอัยการตำแหน่งนายทหารและพลเรือน (กฎหมายศักดินาที่ออกมาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชน
 ชั้นศักดินา หรือ "มูลนาย") ซึ่งประกาศใช้เมื่อพระองค์ทรงมีพระชนมายุ 23 พรรษานั้น ย่อมเป็น
 ผลพวงของการเคลื่อนไหวทางการเมืองในหมู่เจ้านายและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ในราชสำนักผู้ได้เป็น
 "ที่เลี้ยง" ของกษัตริย์หนุ่มผู้ยังไม่จัดเจนต่อโลกและชีวิตมากมายนักพระองค์นี้ มาแต่ครั้งยังทรงพระ
 เยาว์ (ดู : ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๒๕๑๘ : 61-90, และ สมสมัย ศรีสุทรพรณ, ๒๕๑๘:

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

135-301)¹ และในสมัยนี้เองที่นครรัฐสุโขทัยซึ่งเคยเป็นอิสระมานานประมาณ 200 ปี ต้องถูกผนวกเข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของราชสำนักอยุธยาโดยเด็ดขาด ภายหลังจากราชสำนักอยุธยาให้ดำเนินนโยบาย "ซบเลี้ยงการเมือง" และ "สมรสการเมือง" (politique de mariages) ต่อเจ้านายและขุนนางในราชสำนักสุโขทัยมาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระอินทราชา (พระนครอินทร์) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกษัตริย์สุโขทัยสิ้นพระชนม์ในปี ๑๕๔๓/1440 กษัตริย์อยุธยา (เจ้าสามพระยา) ก็ได้แทรกแซงการเมืองภายในของราชสำนักสุโขทัย โดยการส่งราชโอรส (พร้อม "พี่เลี้ยง") ขึ้นไปบริหารราชสำนักสุโขทัย ณ พินธุโลก (ดังได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น)² สองปีต่อมาราชสำนักอยุธยา ก็ได้เริ่มแทรกแซงการเมืองภายในของราชสำนักเชียงใหม่ เมื่อพระเจ้ากือนาลิ้นพระขนมและเกิดการ

-
- 1 กฎหมายศักดิ์ดินนาแท้ที่จริงก็คือ กฎหมายบังคับ "ลักษณะสายสัมพันธ์ที่มนุษย์กลุ่มต่าง ๆ พึ่งมีต่อกัน และกัน และพึ่งมีต่อบังคับการผลิต (สมัยนั้นคือ ที่ดิน, และแรงงานไพร่/ทาส เป็นสำคัญ) ให้ดำเนินไปตามแนวคิดเชื่อของชนชั้นนายทาส/เจ้าที่ดิน" ทั้งนี้ก็เพื่อประกันไว้ซึ่ง "ผลประโยชน์แห่งชนชั้นศักดิ์ดินนา อันเกิดจากลักษณะสายสัมพันธ์แบบนั้น" กฎหมายชนิดนี้จะถูกยกเลิกในสมัยต่อมา เมื่อชนชั้นกรรมพีได้เติบโตขึ้นแล้วทั้งในทางเศรษฐกิจ, ทางการเมือง, และทางจิตปัญญา จนสามารถบังคับให้ชนชั้นศักดิ์ดินนาต้องลงจากสถานภาพอันสูงส่งมาอยู่ใต้กฎหมายแห่งชนชั้นตน ("รัฐธรรมนูญ") กฎหมายต่าง ๆ ในสมัยหลังปี ๒๔๗๕/1932 จึงเริ่มมีลักษณะกรรมพีมากขึ้น เป็นลำดับ กฎหมายเหล่านี้จะบังคับ "ลักษณะสายสัมพันธ์ที่มนุษย์กลุ่มต่าง ๆ พึ่งมีต่อกันและกัน และพึ่งมีต่อบังคับการผลิต (ในสมัยนี้คือ เงินทุน, เครื่องจักร/โรงงาน, และแรงงานเสรีที่จ้างได้ เป็นสำคัญ) ให้ดำเนินไปตามแนวคิดเชื่อของชนชั้นกรรมพี/นายทุน" ทั้งนี้ก็เพื่อประกันไว้ซึ่ง "ผลประโยชน์แห่งชนชั้นกรรมพี/นายทุน อันเกิดจากลักษณะสายสัมพันธ์แบบใหม่ที่พวกเขาได้เพิ่งสถาปนาขึ้น" กฎหมายเหล่านี้มีลักษณะ "ประชาธิปไตย" (หมายถึงประชาชนเป็นใหญ่) มากน้อยเพียงใด พิจารณาได้จาก "กฎหมายแม่บท" คือ รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ จนถึง ฉบับ "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" (อย่างที่เรียกกันอย่างแพร่หลาย) ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามระบบสังคมยังคงต้องเปลี่ยนแปลงต่อไปอย่างไม่เคยหยุดนิ่ง "สิ่งใหม่ ๆ" ยังคงต้องถูกสร้างสรรค์ขึ้นอีกต่อไป นั่นคือกฎเกณฑ์ที่แน่นอนของ "ธรรมชาติ"
- 2 ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนักสุโขทัย ตั้งแต่ก่อตั้งจนกระทั่งสูญเสียดินแดนให้กับราชสำนักอยุธยา (ดู : สมสมัย ศรีสุทรพรพรณ, ๒๕๑๔ : 118-135)

วิวาทแย่งชิงราชสมบัติ ระหว่างเจ้าแสนเมืองมาผู้หลานกับท้าวมหาพรหมผู้อา แต่กลยุทธ์ครั้งนั้นของ
 ราชสำนักอยุธยาล้มเหลว 9 ปีต่อมา พระเจ้าติโลกราชกษัตริย์แห่งนครรัฐเชียงใหม่ก็ได้ทรงตอบแทน
 โดยการโจมตีข้ากวาง (กำแพงเพชร) และสุโขทัย (ซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของอำนาจรัฐอยุธยา) ใน
 ปี ๑๔๕๘/1451 (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๒: 185-192) แต่
 เนื่องจากเชียงใหม่ถูกกองกำลังจากหลวงพระบาง¹ รุกราน กองทัพเชียงใหม่จึงต้องยกกลับไป
 ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ราชสำนักอยุธยามีเพียงได้ทำสงครามประกาศความยิ่งใหญ่ใน
 แถบตอนเหนือของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาแข่งกับอำนาจรัฐแห่งราชสำนักเชียงใหม่หลายครั้งหลายคราเท่านั้น
 ยังได้พยายามประกาศความยิ่งใหญ่ (ด้วยกำลังอาวุธ) เนื้อดินแดนสถานีการค้าที่สำคัญแห่งแหลม
 มลายูคือเมืองมะละกา ถึงสองครั้ง แต่ล้มเหลว (Hall, 1955, ๒๕๒๒: 227-233)

ความสำเร็จในการจัดตั้งสถาปนา "อำนาจรัฐอยุธยา" ระหว่างช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14
 และ 15 ประกอบกับการเติบโตขึ้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าอย่างรวดเร็วของนครรัฐอยุธยานั้นเอง
 ที่ทำให้พ่อค้าชาวโปรตุเกสเข้ามาติดต่อกับราชสำนักอยุธยาในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในรัชสมัย
 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (๒๐๓๔-๒๐๓๕/1491-1529) ภายหลังจากเพ็งยีครองสถานี การค้าที่
 สำคัญบริเวณแหลมมลายูได้สำเร็จ (กัวและมะละกา) ตั้งได้กล่าวถึงไปแล้วในตอนต้น จากการมา
 เยือนของชาวยุโรปในครั้งนั้น ส่งผลให้การค้าทางด้านปากแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มปรากฏความสำคัญ
 ยิ่งขึ้นจนกระทั่งราชสำนักอยุธยามีนโยบายปรับปรุงเส้นทางการเดินเรือจากอยุธยาสู่ทะเล (หรือจาก
 ทะเลสู่อยุธยา) พื้นที่เกษตรกรรมเล็ก ๆ ที่ชื่อ "บางกอก" (ซึ่งไร้ชื่อเสียงในอดีต) จึงเริ่มปรากฏ
 เป็นดินแดนสำคัญในแง่เศรษฐกิจ/การเมือง ในแถบกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเป็นครั้งแรก (ดู : ศรีศักร
 วัลลิโภคม, ๒๕๒๕, และ สุจิตต์ วงษ์เทศ, ๒๕๒๔)

ชื่อ "บางกอก" ที่ถูกค้นพบในเอกสารทางประวัติศาสตร์ซึ่งเก่าแก่ที่สุด มีอายุประมาณ
 450 ปี คือ ในพระราชพงศาวดารอยุธยา ที่กล่าวถึงการขุดคลองลัดสายหนึ่งผ่านกลางพื้นที่ ที่ชื่อ
 "บางกอก" ในรัชสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช (๒๐๓๙-๒๐๔๕/1534-1546) สันนิษฐานกันว่าการ
 ขุดขึ้นเพื่อชักน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไปใช้ในทำกิน) เป็นสิ่งนำทางในสมัยนั้น "บาง" เป็นเสมือนสายโลหิต
 ที่หล่อเลี้ยงชุมชนเกษตรกรรมต่าง ๆ ให้เติบโตขึ้นในเวลาต่อ ๆ มา และมีนัยสำคัญต่อชีวิตชุมชนเกษตร
 กรรมในสมัยนั้น ประหนึ่งหรือยิ่งกว่าที่ "ถนน" มีต่อชีวิตชุมชนเมืองในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในบริเวณ
 ที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาจากสมัยนั้นตราบจนทุกวันนี้ ปรากฏ ชื่อคลอง และ/หรือชื่อพื้นที่ต่าง ๆ ที่เริ่ม

ที่หล่อเลี้ยงชุมชนเกษตรกรรมต่าง ๆ ให้เติบโตขึ้นในเวลาต่อ ๆ มา และมีนัยสำคัญต่อชีวิตชุมชนเกษตรกรรมในสมัยนั้น ประหนึ่งหรือยิ่งกว่าที่ "ถนน" มีต่อชีวิตชุมชนเมืองในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในบริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาจากสมัยนั้นตราบนานทุกวันนี้ ปรากฏ ชื่อคลอง และ/หรือ ชื่อพื้นที่ต่าง ๆ ที่เริ่มต้นชื่อว่า "บาง..." เป็นจำนวนมาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อ "บางกอก" ไว้ว่า "...บางกอกก็คงมีต้นมะกอกอยู่ที่ปากบาง เดิมคงอยู่แถวคลองบางกอกน้อย..." (ทรงสรรค์ นิลกำแหง และคณะ, ๒๕๒๕ : 10)

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า ลำน้ำเจ้าพระยาแต่เดิมมีทิศทางไหลจากสามเสน เข้าบางกอกน้อย คลั่งขึ้น บางระมาด แล้วเลี้ยวออกบางกอกใหญ่ (ทั้งหมดนี้เป็นทางอ้อมโค้ง หากเดินทางด้วยเรือแจวจะกินเวลาดังแต่เช้าจรดเย็น) ครั้นเมื่อมีคลองลัดพาสายน้ำไปทางอื่น (ทางตรง) แม่น้ำเดิมก็ค่อย ๆ หดแคบลงและต้นเขินจนกลายเป็นคลองในเวลาต่อมา. (ปัจจุบันเราจึงเรียกลำน้ำเจ้าพระยาเดิมนั้นว่า คลองบางกอกน้อย คลองตลิ่งชัน คลองบางระมาด และคลองบางกอกใหญ่) คลองลัดบางกอกในเวลาต่อมาก็ถูกกระแสน้ำกัดเซาะกว้างขึ้นจนกลายเป็นแม่น้ำแนวสั้น (ภาพประกอบ) พื้นที่ "บางกอก" ซึ่งแต่เดิมเคยอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา (สายเดิม) ก็ได้กลายเป็นพื้นที่ซึ่งมีแม่น้ำไหลผ่านกลาง ชื่อ "บางกอก" ในเวลาต่อมา จึงมีความหมายครอบคลุมพื้นที่สองฝั่งลำน้ำเจ้าพระยาสายสั้นซึ่ง "เพิ่งเกิดใหม่" นั้น (ทรงสรรค์ นิลกำแหง และคณะ, ๒๕๒๕ : 11) เพียง 2-3 ทศวรรษต่อมาภายหลังการขุดคลองลัดบางกอกตามนโยบายของราชสำนักอยุธยา ชื่อ "ธนบุรีศรีมหาสมุทร" (เมืองแห่งทรัพย์สมบัติทางทะเล) ก็ได้ถูกจารึกลงในพระราชพงศาวดารรัชสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (๒๐๕๑-๒๑๑๑/1548-1568) (ส. พลายน้อย, ๒๕๑๗ : 3) ในฐานะเมืองที่ถูกจัดตั้งขึ้นในสังกัดอำนาจรัฐอยุธยา เพื่อทำหน้าที่ด้านภาษีทางน้ำ ณ ริมฝั่งด้านตะวันตกของลัดบางกอก ซึ่งกำลังถูกกระแสน้ำกัดเซาะขยายกว้างใหญ่ยิ่งขึ้นทุกขณะ และเริ่มส่อนัยสำคัญในแง่การเดินเรือยิ่งขึ้นทุกที ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อเรือสินค้าจากต่างแดนที่จะแล่นเข้าสู่อยุธยาหรือจากอยุธยาออกสู่ทะเล ดังนั้นเอง ชื่อ "ธนบุรี" จึงเริ่มเป็นที่รู้จักในเวลาต่อมา เคียงข้างกับชื่อ "บางกอก" ชื่อดั้งเดิมที่ยังไม่สาบสูญไป

เมื่อคลองลัดบางกอกมีอายุได้ประมาณ 150 ปี (ยาวนานเพียงพอที่จะทำให้มันกลายเป็นสภาพเป็นแม่น้ำ) ณ ประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 17 ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (๒๑๔๔-๒๒๓๑/1656-

1656-1688) หรือเมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว พระราชพงศาวดารได้ถูกบันทึกไว้ว่า ออกญาวิไชย-
 เยนทร์¹ ได้กราบบังคมทูลถวายคำแนะนำให้สร้างป้อมปราการขึ้นที่บางกอก ณ ริมสองฝั่งแม่น้ำ
 และทำสายโซ่ใหญ่ซึ่งจากปากหนึ่งไปยังอีกปากหนึ่งขวางลำน้ำไว้ เพื่อควบคุมการเดินเรือในแม่น้ำ
 เจ้าพระยา² (ทรงสรרך นิลกำแหง และคณะ, ๒๕๒๕ : 17) แต่ผลงานการศึกษาค้นคว้าเรื่อง
 "การเมืองไทย สมัยพระนารายณ์" ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๒๓) "...นักประวัติศาสตร์ (ไทย)
 ที่สำคัญที่สุดในปัจจุบัน..." ในสายตาของ จักรทิพย์ นาถสุภา (๒๕๒๕ : 84) ชี้ให้เห็นว่า การ
 สร้างป้อมบางกอกและการติดต่อกับ "ข้าง" ทหารต่างด้าวมาประจำการอยู่ที่ป้อมบางกอกในเวลาต่อมา
 นั้นเป็นแผนการร่วมกันของสมเด็จพระนารายณ์และพอลคอน (ออกญาวิไชยเยนทร์) เพราะ "ทหาร
 ต่างด้าวส่วนพระองค์" เหล่านั้น จะเป็นประโยชน์ต่อพระองค์และพอลคอนในแง่ "การเมืองภายใน
 (ราชสำนัก)" อย่างสำคัญ

เนื่องจากนครรัฐอยุธยาได้ถูกจัดตั้งสถานปนาขึ้น ณ กลางคริสต์ศตวรรษที่ 14 อันเป็นช่วง
 เวลาที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังปลอดจากอิทธิพลของชาวยุโรป จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16
 ชาวยุโรปพวกแรกจึงได้เดินทางมาถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 และติดต่อกับ
 ก้าขายกับผู้คนในภูมิภาคนี้ด้วยกองเรือสินค้าคิควาฐ (ซึ่งมีประสิทธิภาพเพียงยึดครองเมืองเล็ก ๆ
 บางเมืองตามชายฝั่งทะเลซึ่งเป็น "ดินแดนสำคัญทางการค้าและการเดินเรือ") และต้องรอจนถึง
 ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 รัฐต่าง ๆ ในยุโรปและอเมริกาจึงเพิ่งเริ่มเข้าสู่ศตวรรษแรกแห่งการปฏิวัติ
 อุตสาหกรรม (ภายหลังรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา : ๒๒๓๑-๒๒๔๖ / 1688-1703)³ การศึกษา
 ของ Bastin และ Benda ชี้ว่า "...อิทธิพลของตะวันตก จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1800 นั้นมีอยู่
 อย่างจำกัด ยกเว้นในดินแดนบางส่วนของหมู่เกาะ... เหตุการณ์เปลี่ยนไปในศตวรรษที่ 19...
 ยอมรับกันว่าเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งเปลี่ยน
 แปลงโฉมหน้าของยุโรป... มีผลกระทบมายังโลกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย เพราะได้ตกอยู่ใต้

-
- 1 ชาวกรีกผู้ได้เดินทางสู่อยุธยา และต่อมาได้เป็นขุนนางใหญ่ในราชสำนักอยุธยาในรัชกาลนั้น
 - 2 เรือทุกชนิด ไม่จำกัดสังกัด
 - 3 ในปี ๒๒๔๕ / 1702 Newcomen ได้ประดิษฐ์เครื่องสูบน้ำพลังไอน้ำขึ้นใช้เป็นครั้งแรก, และในปี ๒๓๐๖ / 1763 Watt และ Boulton ได้ประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำออกจำหน่ายเป็นครั้งแรก

อำนาจการเมืองของมหาอำนาจยุโรป... ฝรั่งเศสได้แสดงความสนใจแหลมอินโดจีนมานานแล้ว แต่ให้เริ่มมีอำนาจครองดินแดนในย่านนี้หลังจากเข้าไปแทรกแซงในเวียดนามระหว่างปี ค.ศ. 1858-1859..." (1968, ๒๕๒๑ : 73-74 และ 89) ดังนั้น ชนชั้นปกครองแห่งรัฐมหาอำนาจต่าง ๆ ในยุโรป ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 (และแม้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ก็ตาม) ผู้ซึ่งกำลังสะสมความมั่งคั่งจากกิจการค้าระหว่างทวีป กำลังตื่นตัวกับสิ่งประดิษฐ์และการค้นพบใหม่ ๆ พร้อมกับโลกทัศน์แบบกระฎุมพีที่เติบโตขึ้นทุกที, และกำลังขัดแย้งกันอย่างหนักทั้งภายในรัฐ (การปฏิวัติของชนชั้นกระฎุมพียุโรป) และระหว่างรัฐ (สงครามแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างรัฐมหาอำนาจต่าง ๆ), และที่สำคัญที่สุดคืออุตสาหกรรมยังเพิ่งเริ่มต้น (และจะเติบโตอย่างรวดเร็วในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20) จึงยังไม่คิดอะไรมากไปกว่าการแข่งขันกันแสวงหาประโยชน์จากการค้าในดินแดนต่าง ๆ ที่นำคืนตาตื่นใจสำหรับพวกเขา พ่อค้าและรัฐบาลของแต่ละรัฐในสมัยนั้นก็เพียงต้องการที่จะยึดครอง "เมืองสถานีการค้าที่สำคัญ" และ "แหล่งป้อนสินค้ากำไรสูง" เท่านั้น¹ การวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยอยุธยาจึงจำเป็นต้องเข้าใจ "เงื่อนไขทางสากล" ดังกล่าวข้างต้นเสียก่อน มิเช่นนั้นอาจนำไปสู่การตีความที่ "ผิดฝาผิดตัว" หรือเอาความคิดแบบคนในปัจจุบันไปยึดเยียดสวมใส่ให้กับคนในอดีต ดังเช่นที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าววิจารณ์การเขียนประวัติศาสตร์ของน้ำประวัติศาสตร์ไทย

พลิก... ต่อหน้า 26

1 ผิดกับนายทุนอุตสาหกรรมและรัฐบาลแห่งรัฐมหาอำนาจที่มั่งคั่งทั้งหลายในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 หลังจากได้รับพลังหนุนจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ทำให้ความต้องการ "วัตถุดิบและตลาดระบายสินค้าอุตสาหกรรม" ขยายตัวเป็นอันมาก ในที่สุดได้ร่วมกันจัดตั้งระบบทุนนิยมโลกขึ้นในแบบอาณานิคม (Colonialism) และอาณานิคมแดนใหม่ (neocolonialism) ในเวลาต่อมา ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป

รุ่นเก่า (ที่ว่าฝรั่งเทศกิดจะยึดครองรัฐอยุธยาทั้งรัฐอันซึ่งมักถูกเรียกอย่างมักง่ายว่า "ประเทศไทย"¹ เพื่อเป็นอาณานิคม-เพื่อ? ซึ่งขัดกับข้อเท็จจริง) การสร้างฐานกำลังที่ลพบุรีทางเหนือ และที่บางกอกทางใต้ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์นั้น "... คำตอบของปัญหาสำคัญในเรื่องนี้ อยู่ที่การเมืองภายในมากกว่า..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์ ๒๕๒๓ : 4)

การแบ่งแยกขุนนางฝ่ายทหารและพลเรือนออกจากกันในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และการขยายตัวของระบบทหารภายหลังสงครามปลดแอกและตอบโต้ต่อราชสำนักแห่งเมืองหงสาวดี สมัยสมเด็จพระนเรศวร (๒๑๓๓-๒๑๔๘/1590-1605) และสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (๒๑๔๘-๒๑๕๓/1605-1610) เป็นต้นมา ทำให้อำนาจของขุนนางฝ่ายกุ่มกำลังขยายใหญ่ขึ้น จึงเท่ากับเป็นการเปิดศักราชใหม่ที่ขุนนางฝ่ายกุ่มกำลังมีบทบาทสูงมากในราชสำนัก จนถึงขั้นคุกคามเสถียรภาพแห่งสถาบันกษัตริย์ (และหลายคนต่อมาก็ได้ "เสด็จขึ้นครองราชย์พร้อมกับสถาปนาราชวงศ์ใหม่") ประกอบกับปัญหาการสืบ สันติวงศ์ที่คลุมเครือไม่ชัดเจนตลอดสมัยอยุธยา และการมาเยือนครั้งแรก ๆ ของกองเรือสินค้าตืออาวู (ทันสมัย-ในขณะนั้น) "รัฐประหารในราชสำนัก" จึงมักถูกใช้เป็น "ทางออก" สำหรับข้อขัดแย้งอันไม่อาจปรองดองได้ระหว่างเจ้านายและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ในราชสำนักอยู่เนื่อง ๆ และจะดีกว่าและซับซ้อนกว่าที่เคยเป็นสมัยอยุธยาตอนต้นเสียด้วย อาจกล่าวได้ว่าสมัยอยุธยาตอนกลางจนถึง "วันล่มสลายของรัฐอยุธยา" ซึ่งยาวนานกว่า 200 ปีนั้น ราชสำนักอยุธยาได้ถูกแวดล้อมด้วยบรรยากาศแห่งการรัฐประหารอยู่เกือบจะตลอดเวลา นับตั้งแต่พระรัชฎาธิราช (5 พรรษา) กษัตริย์

1 ขณะนั้นยังไม่มี "ประเทศไทย" มีแต่ "รัฐอยุธยา" และเรา (คนไทย 73 จังหวัดแห่งรัฐชาติไทย) ก็ไม่จำเป็นต้องผูกพันตนเองเข้ามีส่วน "ร่วมรับผิดชอบ" ใด ๆ กับเรื่องราวต่าง ๆ นี้ได้ เกิดขึ้นนานหลายร้อยปีมาแล้ว สมัยนครรัฐ/อาณาจักร อันเรามีได้มีส่วน "ร่วมกระทำการ" ใด ๆ ด้วยเลยโดยสิ้นเชิง อีกทั้ง "คนในสังกัดรัฐอยุธยา" (ประชากรส่วนใหญ่เป็นไพร่/ทาส ที่แม้ "ต้องสังกัดมูลนาย" กลุ่มต่าง ๆ แต่เนื่องจากสงครามและลักษณะที่ไม่แน่นอนของอำนาจรัฐสมัยนั้น การย้ายสังกัดก็เกิดได้บ่อย ๆ) ก็มิได้เป็นบรรพบุรุษ "กลุ่มเฉพาะพิเศษแต่เพียงกลุ่มเดียว" ของเรา แท้ที่จริงแล้วบรรพบุรุษของเรานั้น กว้างใหญ่ไพศาลและยาวนานกว่านั้นมาสนัก นับย้อนหลังไปได้เป็นหมื่นเป็นแสนปี (และรวมทั้งผู้คนในสังกัดรัฐเชียงใหม่ที่ไม่เคย "ขึ้นต่อ" อำนาจรัฐอยุธยาด้วย) การโฆษณาว่าอยุธยาเป็น "เมืองหลวง" ของ "ประเทศไทย" จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจรับได้ในทางวิชาการ

พระองค์สุดท้ายแห่งราชวงศ์สุพรรณบุรี ถูกปลงพระชนม์โดยผู้ซึ่งก่อนหน้านั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการ แล้วเสด็จขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า สมเด็จพระไชยราชาธิราช¹ (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ. ๒๑๘๒, ๒๕๒๓ : 62) จนถึง สมเด็จพระเจ้าอู่ทอง (๒๓๐๑/1758 : 2 เดือน) "ทอดพระเนตรเห็นพระเจ้าที่ถอดพระแสงดาบพาดพระเพลาอยู่ ก็เข้าพระทัยว่ารังเกียจจะทำร้ายมิให้อยู่ในคราวาส..." (พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ภาค 2, ช้างในจันทร์ฉาย ภัคคธิตม, ๒๕๒๐ : 125)² การศึกษาเข้าใจถึงการต่อสู้ขับเคี่ยวกันในหมู่เจ้านายและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ ในราชสำนักซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างมหันต์ต่อชีวิตทางสังคมของผู้คนสมัยนั้น จึงไม่อาจถูกละเลยในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ "รัฐอยุธยา"

แต่ที่จริงแล้ว กษัตริย์อยุธยาทรงรู้จักใช้ประโยชน์จาก "กองทหารต่างด้าว" มาตั้งแต่เมื่อติดต่อกับชาวยุโรปครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แล้ว ในนาม "...กองทหารอาสาจากโปรตุเกส..." ในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช "...ชาวโปรตุเกสเข้าเป็นทหารรักษาพระองค์เป็นจำนวนมาก..." รัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร "...มีทหารอาสาญี่ปุ่นจำนวน 500 คนอยู่ในกองทัพ..." ในแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ "...ชาวญี่ปุ่นที่...ที่สมัครเข้ารับราชการทหารรักษาพระองค์มีจำนวนหลายร้อยคน..." การเสด็จขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (๒๑๕๔-๒๑๗๖/1611-1628) ก็ได้รับการช่วยเหลือจากกองทหารชาวญี่ปุ่น และเมื่อพระราชินีแห่งเมืองปัตตานีประกาศแข็งต่ออำนาจรัฐแห่งราชวงศ์ใหม่ ณ อยุธยา เรือฮอลันดา 6 ลำ ก็ได้ถวายความช่วยเหลือแก่สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (๒๑๗๒-๒๑๘๘/1629-1656) ในสงครามกำราบครั้งนั้น (สมจิต อนุমানราชชน, ๒๕๐๘ : 7, 8, 44, 47, 54, และ 21) อย่างไรก็ตามไม่มีหลักฐานว่ากษัตริย์ก่อนหน้าสมเด็จพระนารายณ์ได้ทรง "จ้าง" ทหารองครักษ์ "จากต่างด้าว" ทหารองครักษ์ส่วนใหญ่ก็ได้มาจากชาวต่างด้าวที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในรัฐอยุธยานั่นเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 23) แต่ในรัชกาลสมเด็จพระ

-
- ๑ รัชกาลที่ราชสำนักอยุธยาดำเนินนโยบายชดเชยลดบทบาท, ยังมีกษัตริย์ผู้ทรงพระเยาว์แห่งราชสำนักอยุธยาอีก 2 พระองค์ที่ถูกโค่นล้มปลงพระชนม์โดยการรัฐประหาร (จากขุนนาง) สมัยต่อมา คือ พระยอดฟ้าและพระอาทิตย์วงศ์ (โดยขุนวรวงศา และออกญาภาลาโหมสุริยวงศ์)
- ๒ ในรัชสมัยของ "พระเจ้าพี่" (สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ : ๒๓๐๑-๒๓๑๐/1758-1767) นั้นเองราชสำนักอยุธยาก็ได้ล่มสลายลงโดยสิ้นเชิง

พระนารายณ์ ราชของครักษ์หรือ "ทหารส่วนพระองค์" (ไม่สังกัดกรมกองตามปกติของระบบไพร่ในสมัยนั้น ไม่มีการเข้าเดือน¹ และมีข้าราชการเป็น "มูลนายโดยตรง") ให้เพิ่มจำนวนขึ้น ทรงยินยอมเสียดราชทรัพย์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งแก่กองทหารนี้เป็นพิเศษ และกองทหารนี้มีชาวต่างดาวที่ถูกจ้างเข้ามาเพื่อการนี้โดยตรง อยู่ไม่น้อย แม้จะมีชาวพื้นเมืองปนอยู่ด้วยก็ตาม หากแต่ว่าทหารประเภทหลังนี้ไม่อาจจะนับเป็นทหารองครักษ์ประจำการที่แท้จริงได้ เพราะยังใช้การเข้าเดือนออกเดือนเป็นหลักในการเกณฑ์อยู่ จึงกล่าวได้ว่า "...ทหารต่างดาวเป็นกองทหารประจำการเพียงหน่วยเดียวในท่ามกลางกองทัพชวานา..." (๒๕๒๓ : 32) แซร์แวลส์ รายงานว่า "...ความสำคัญและประโยชน์ที่คนเหล่านี้อำนวยให้แก่พระเจ้าแผ่นดิน ทำให้ได้รับพระกรุณาธิคุณมาก บางคนได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติราชการในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของแผ่นดินก็มี พระองค์ทรงไว้วางพระทัยในความจงรักภักดีของคนเหล่านี้ยิ่งกว่าไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์เองแท้ ๆ เสียอีก..." (๒๕๒๓ : 30)

ความจำเป็นของบ้อมบางกอกและกองทหารจากฝรั่งเศส ในพระราโชบายของสมเด็จพระนารายณ์ (และพอลคอน) น่าจะเกี่ยวข้องเป็นประเด็นโดยตรงกับ เสถียรภาพของสถาบันกษัตริย์

1 สมัยอยุธยา (และรัตนโกสินทร์ตอนต้น) ไพร่/ทาสทั้งหลายจะต้อง "ขึ้นสังกัดมูลนาย" สำหรับพวก "ไม่มีมูลนายสังกัด" ให้ขึ้นทะเบียนเป็นไพร่หลวงขึ้นตรงต่อกษัตริย์ (ไพร่ที่ขึ้นสังกัดมูลนายเรียกว่า ไพร่สม) มีเช่นนั้นกฎหมายจะไม่รับผิดชอบในการพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สิน (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๒ : 304) ไพร่ในรัฐอยุธยาไม่เพียงแต่ต้องทำงานรับใช้มูลนายเจ้าสังกัดเท่านั้น ยังจะต้อง "ถูกเกณฑ์แรงงาน" ไปรับใช้กษัตริย์ ปีละ 6 เดือน ที่เรียกว่า "เข้าเดือนออกเดือน" สันนิษฐานว่าตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์เป็นต้นมา สามารถเสียเงินเป็น "ส่วย" แทนได้ (สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กฎหมายกำหนดให้ไพร่ต้อง "ถูกเกณฑ์แรงงาน" 3 เดือน) เนื่องจาก "จำนวนไพร่ในสังกัด" ถือเป็นฐานกำลังทางการเมืองสมัยนั้น และ "...พวกมูลนายสามารถเพิ่มจำนวนไพร่สมของตนเองโดยวิธีปิดบังไม่ส่งไพร่ขึ้นทะเบียนไพร่หลวง ดังนั้นจากการศึกษากฎหมายตราสามดวง เราจะเห็นว่าแต่ละรัชกาลจะบังโทษมูลนายที่กระทำการฉ้อฉลไพร่หลวงในลักษณะนี้โดยตลอด..." (พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, ๒๕๒๑ : 85, และ กู : ขจร สุขพานิช, ๒๕๑๘, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๒๒ : 53-86, และ พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม, ๒๕๒๑ : 82-97)

สมัยนั้น และที่มาของสถานภาพกษัตริย์ของสมเด็จพระนารายณ์ ดังได้กล่าวไว้แล้วว่าเสถียรภาพของสถาบันกษัตริย์อยุธยา(และนครรัฐอื่น ๆ ในสมัยนั้น) ล่อแหลมต่อการถูกทำรัฐประหารจากเจ้านายและขุนนางกลุ่มต่าง ๆ อยู่เกือบตลอดเวลา โดยเฉพาะในสมัยอยุธยาตอนกลางและตอนปลาย ซึ่งอำนาจ บารมีของขุนนางฝ่ายปกครองได้เติบโตขึ้นอย่างมาก พระราชบิดาของสมเด็จพระนารายณ์แต่เดิมก็เป็นขุนนางใหญ่ฝ่ายปกครอง (ออกญาท้าวโสมสุริยวงศ์) ต่อมาได้ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ โดยการทำรัฐประหารต่อสมเด็จพระเชษฐาธิราชและพระอาทิตย์วงศ์ (พระชนม์ 9 พรรษา) ภายหลังการเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (ซึ่งขึ้นครองราชย์โดยการทำรัฐประหารเช่นกัน) แล้วสถาปนาราชวงศ์ใหม่ขึ้นปกครองรัฐอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง (ดู : พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวันวลิต พ.ศ.๒๑๘๒ , ๒๕๒๓ : 135-138, มานิจ ชุ่มสาย, ๒๕๑๖ : 57-58, และไพฑูริย์ มีกุล, ๒๕๒๑ : 115-116) กระบวนการเสด็จขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระนารายณ์เริ่มต้นเมื่อพระราชบิดาสวรรคต ในปี ๒๑๘๕/1656 ในทันใดนั้นเอง เจ้าฟ้าไชย (ราชโอรสองค์หนึ่งในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) "...ได้ให้คนของพระองค์ถืออาวุธครบ เข้าล้อมพระราชวัง แล้วขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 16) แต่ทรงครองราชย์ได้เพียง 3-4 วัน (ไพฑูริย์ มีกุล, ๒๕๒๑ : 117) พระศรีสุธรรมราชาในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) ได้ร่วมมือกับ เจ้านารายณ์ (ราชโอรส องค์หนึ่งในสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง) ทำรัฐประหารขึ้น โดยการสนับสนุนจากขุนนางหลายกลุ่ม และ "...เป็นธรรมดาที่บรรดาขุนนางฝ่ายปกครองย่อมยินดีที่จะสนับสนุนพระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอควบคุมได้ง่ายกว่าเจ้านารายณ์..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 16-17) นี่คงเป็นสาเหตุที่เจ้านารายณ์มิได้ขึ้นครองราชย์ทันทีที่ขจัดเจ้าฟ้าไชยไปแล้ว และจึงต้องรอจังหวะใหม่ หาพันธมิตรใหม่และข้ออ้างใหม่ในการล้มล้างพระศรีสุธรรมราชา พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศกล่าวถึงการทำรัฐประหารขึ้นครั้งที่สอง ของพระองค์ไว้ว่า "...อยู่มาสองเดือนเศษ สมเด็จพระศรีสุธรรมราชาเจ้าแผ่นดิน ทอดพระเนตรเห็นพระราชกัลยาณีน้องพระนารายณ์ ราชันคดา ทรงพระรูปศรีวิลาสเลิศนารี ก็มีพระทัยเสนหาผูกพัน ปรากฏจากกลัษชีสมโภค จึงให้หาขึ้นไปบนที่ห้อง จะร่วมรสสังสาด้วย พระราชกัลยาณีนมิได้ขึ้นไป...เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเชษฐา..." (ไพฑูริย์ มีกุล, ๒๕๒๑ : 117) แต่หลักฐานทางฝ่ายฮอลันดาระบุว่า "...เจ้านารายณ์ได้ติดต่อกับผู้อำนวยการของห้างฮอลันดา เพื่อขอกำลังคนและปืนเพื่อทำรัฐประหาร สองเดือนก่อนหน้าจะคัดสินพระทัยเคลื่อนกำลัง..." และ "...พวกโปรตุเกสก็อ้างว่าตนเป็นพวกแรกที่ถวายความช่วยเหลือก่อนผู้อื่นทั้งหมด เพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ทางการค้า

ซึ่งก็ได้รับสัญญาจากเจ้านายพระองค์นี้..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 17) Turpins ได้กล่าวไว้ใน History of the Kingdom of Siam ว่า เมื่อเจ้านายองค์หนึ่งซึ่งราชสมบัติจากพระศรีสุธรรมราชา นั้น ได้รับการช่วยเหลือจากชาวโปรตุเกสประมาณ 1,000 คน (สมจัย อนุมา-ราชธน, ๒๕๐๘ : 14) เพียงสองเดือนภายหลังได้ขึ้นครองราชย์แล้ว ก็ได้เกิดการต่อต้านจากเจ้านายและขุนนางบางกลุ่มที่รู้จักกันในนาม "กบฏพระไตรภพนาทิตย์" ซึ่งนำโดยพระอนุชาต่างพระมารดาสองพระองค์ร่วมมือกับขุนนางชั้นสูงอีกมา แต่ "...เนื่องจากรัฐประหารครั้งนั้นมิได้เกี่ยวพันไปถึงประชาชนมากนัก ฝ่ายกษัตริย์ซึ่งมีกองกำลังที่คล่องตัวกว่า จึงสามารถปราบปรามฝ่ายกบฏลงได้อย่างไม่ยากเย็นนัก..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 19)

9 ปีภายหลังการเสด็จขึ้นครองราชย์ ในปี ๒๒๐๘/1665 สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงโปรดเกล้าให้ออกญาวิชาเยนทร์เป็นแม่กองก่อสร้างและมองซิเออร์ เดอลามา (ชาวฝรั่งเศส) เป็นนายช่างใหญ่ ควบคุมไพร่/ทาสจำนวนหนึ่งลงมือก่อสร้างป้อมปราการ ณ ปากคลองบางกอกใหญ่ เสริมเมืองด่านธนบุรีให้แกร่งยิ่งขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วทรงพระราชนามแก่ป้อมบางกอกฝั่งตะวันตกนั้นว่า "ป้อมวิชาเยนทร์" ทหารประจำป้อมนี้ได้ยิงสัศุดตอบรับเรือฝรั่งเศสขณะแล่นผ่านป้อมนี้ ในปี ๒๒๒๗ 1680 เจ้าเมืองธนบุรีขณะนั้น ก็ออกพระศักดิ์สงคราม คนเชื้อสายตุรกี (ผู้ว่าราชการจังหวัด และคณะกรรมการจังหวัดธนบุรี, ๒๕๐๐ : 10) ท่ามกลางแรงกดดันจากเจ้านายและขุนนางฝ่ายปกครอง

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มต่าง ๆ¹ และภายหลังจากที่พระองค์เกิดแตกร้างกับประชาคมต่างดาวต่าง ๆ ที่เคยสนับสนุน
 ฟ้าจุนพระราชอำนาจ ความคิดที่จะนำทหารฝรั่งเศสเข้ามาทำจุนราชบัลลังก์จึงได้เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยมี
 พอลคอนเป็นกุญแจสำคัญในแผนนั้น (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 41) ในปีก่อนปีสุดท้ายแห่งรัชกาล
 (๒๒๓๐/1687) พ่อค้า ทหาร/ข้าราชการ และปัญญาชน ชาวฝรั่งเศสหลายร้อยคนก็ได้เดินทางเข้าสู่
 ลำน้ำเจ้าพระยาโดยเปิดเผย และ "...พระนารายณ์เองได้ให้การต้อนรับแก่กองทัพทหารด้วยการพระ
 ราชทานอาหารเป็นเสบียงทันทีที่ทหารเข้าประจำที่ป้อมบางกอก² ...ความคิดเรื่องการนำทหาร
 ฝรั่งเศสเข้ามา...พอลคอนได้แสดงให้เห็นปรากฏตั้งแต่เมื่อ เดอ โชมองต์ เข้ามาในปี ๒๒๒๔/1685
 แล้ว และเจาะจงจะให้อยู่ที่บางกอก โดยจะสร้างขึ้นใหม่ให้เป็นป้อมใหญ่ ให้ทหารฝรั่งเศสมาคุม
 พระนารายณ์เองได้ทรงขอให้ เดอ โชมองต์ ว่าจะคุมที่บางกอกเพื่อขอคำแนะนำ...การเลือกที่
 ตั้งให้แก่กองทัพก็เป็นสิ่งที่พระนารายณ์ทรงทราบมาก่อนหรือแม้แต่ทรงพระราชดำริขึ้นเอง..."
 (๒๕๒๓ : 41)

1 การที่บุคคลผู้ทรงอิทธิพลเหล่านี้สามารถเป็นศูนย์รวมการเคลื่อนไหวทางการเมืองในระดับที่รุนแรงและแหลมคมกว่าพลังการเมืองกว่าอื่น ๆ ("กบฏไพร่") ทำให้กษัตริย์อยู่ชยาดึงกับปรากฏหมาย ป้องกันและขัดขวางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของบุคคลเหล่านี้ที่เดียว ดังจะเห็นได้จากกฎมณเฑียรบาลที่ระบุว่า "...ข้าราชการนาหมื่นถึงนา 1600 ไปมาหากันถึงเรือน พูดยกกัน ในสังกัด...เจ้าเมืองที่ครองอยู่ ไปมาหาสู่หรือพูดกับพูดต่างเมืองโดยมิใช่หน้าที่...โทษให้ประหารชีวิต...ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และชั้นกลาง ระหว่างนาหมื่นถึงนา 800 ไปมาหาสู่พระราชโอรสหรือพระราชนัดดา มิโทษถึงประหารชีวิต...พระแสงทรงมิให้เจ้าต่างกรมต้องถือ ถ้าพระเจ้าอยู่หัวส่งพระแสงให้เจ้าต่างกรม อย่าให้รับ ถ้ารับโทษหนัก..." (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๒ : 278 280) กฎมณเฑียรบาลซึ่งได้รับอิทธิพลจาก มนุธรรมศาสตร์ของอินเดียนี้ บางท่านว่าประกาศใช้ในปี ๒๐๑๑/1468 ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แต่บางท่านว่าควรจะเป็นปี ๑๕๐๓/1360 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง (ดู : ชัยเรื่องศิลป์, ๒๕๒๓ : 116-118)

2 ณ บางกอกฝั่งตะวันออก เป็นป้อมใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นภายหลังป้อมฝั่งตะวันตก (ดูภาพ ประกอบ)

เบื้องหลังของ "ป้อมบางกอกและทหารฝรั่งเสสส่วนพระองค์" ก็คือ "...ตลอดทางจาก
 บางกอกถึงอยุธยาที่หมู่บ้านเป็นอันมากเกือบทั่วไปทั้งสองฟากแม่น้ำ ประชากรที่หนาแน่นในบริเวณนี้
 ซึ่งไม่ไกลจากอยุธยาจะใช้เป็นประโยชน์ได้อย่างดีในการทำรัฐประหาร อย่างที่พระศรีศิลป์พระอนุชา
 ของพระเจ้าทรงธรรมได้เคยได้ผู้คนจากบริเวณนี้ในการชิงราชสมบัติมาแล้ว การจักกองทหารฝรั่งเสส
 ให้เข้าประจำที่บางกอกจึงมีประโยชน์ในการเมืองภายในอยู่อย่างยิ่ง... ถ้ากษัตริย์สามารถควบคุม
 บางกอกทางใต้ไว้ได้ พร้อมกับคุมลพบุรีทางเหนือ ขุนนางในอยุธยาจะไม่สามารถทำรัฐประหารได้
 สะดวกอีกต่อไป..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓: 41) และเมื่อคราวเกิด "กบฏมัทกะสัน"
 ป้อมบางกอกก็ได้สำแดงอำนาจของมัน เมื่อ "...ฝ่ายกบฏพยายามนำเรือหนีมาบางกอก ก็แล่นต่อ
 ไปไม่ได้ ด้วยติดโซ่ซึ่งชิงขวางแม่น้ำอยู่ จึงถูกจับกุมทั้งหมด..." (ทรงสรรค์ นิลกำแหง และคณะ,
 ๒๕๒๕: 17) แต่กระนั้นก็ตาม ในที่สุดการสิ้นสุดของรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ก็บังเกิดขึ้นโดย
 "รัฐประหารครั้งใหญ่" ซึ่งนำโดยขุนนาง ขุนนางผู้นี้ได้พยายามนำประชาชนเข้าเป็นแนวร่วมต่อต้าน
 "กลุ่มพระนารายณ์และพอลคอน" โดยอาศัยการร่วมมือกับขุนนางฝ่ายปกครองและพระสงฆ์ และยก
 "ทหารต่างด้าว" เป็นเป้าในการดำเนินยุทธการจิตวิทย์ยามวลชน เนื่องจากการเป็นอภิสิทธิ์ชนของ
 ทหารต่างด้าวเหนือบรรดาไพร่/ทาสชาวพื้นเมืองนั้น ไม่สามารถอธิบายได้ในระบบคุณค่า (จิตปัญญา)
 ที่ชาวบ้านคุ้นชินกันอยู่ในสมัยนั้น "...ไม่เป็นการประหลาดอันใดที่ขุนนางซึ่งได้ถือศักดินาสอง ได้เข้า
 ฝ่าวงล้อม มีกำลังไพร่สนับสนุนอยู่มาก มั่งคั่ง จะกดขี่บังคับประชาชนธรรมดา ทั้งนี้เพราะบารมีของ
 ขุนนางย่อมมีสูงกว่าสามัญชน...แต่...ผู้มีได้อิทธิพล มีได้มีเครื่องยศเช่นคานหาบมีพายุ ฯลฯ เพื่อ
 แสดงบารมี ผู้ไม่กราบไหว้พระสงฆ์ จะแสดงการกดขี่ผู้เข็ดขุ่นได้อย่างไร อำนาจที่มีอยู่เหนือประชาชน
 จึงเป็นอำนาจที่ขาดเหตุผลอธิบาย ตั้งอยู่ได้ด้วยอานุภาพเป็นคมทอกคมดาบเท่านั้น อำนาจเช่นนั้นในทัศนะ
 ของประชาชน ไม่น่าจะต่างจากอำนาจของโจรเท่าใดนัก..." (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓: 46)
 ในที่สุดออกพระเพทราชาที่ทำการรัฐประหารสำเร็จ สามารถกำจัดพอลคอนและทายาททาง การเมือง
 ของสมเด็จพระนารายณ์ (หม่อมบี) ได้ ทั้งยังสามารถขับไล่กองกำลังต่างด้าวที่ประจำการอยู่ที่ป้อม
 บางกอก (ฝั่งตะวันออก) ออกไปได้ ด้วยกองกำลังชาวพื้นเมือง (คูแฉนที่ ก. ประกอบ)¹

1 จะเห็นได้ว่าการรบในภาคพื้นดิน และโดยเฉพาะในสภาพภูมิประเทศที่ไม่คุ้นเคย อีกทั้งกำลังคน
 ในภูมิภาคนี้ของมหาอำนาจรัฐต่าง ๆ ในยุโรปสมัยนั้นซึ่งยังมีจำกัดมาก (เมื่อเทียบกับสมัยหลัง
 การปฏิวัติอุตสาหกรรม) ชาวยุโรปจึงมีอาจมีชัยเหนือชาวพื้นเมืองบนแผ่นดินใหญ่

หลังจากนั้นกษัตริย์อยุธยาพระองค์ใหม่ก็มีรับสั่งให้หรือทำลายป้อมบางกอกฝั่งตะวันออก คงเหลือไว้แต่ป้อมฝั่งตะวันตกเพียงด้านเดียว "...แม้ว่าพระเพทราชาจะได้ขึ้นครองราชย์ เพราะการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ทรงเป็นกษัตริย์ของประชาชน เช่นเดียวกับนักการเมืองในสมัยอื่นและสังคมอื่น ซึ่งมักจะเห็นประชาชนเป็นเพียงเครื่องมือทางการเมืองของตนเท่านั้น เมื่อทรงได้อำนาจแล้วก็มิได้ทรงเปลี่ยนแปลงสถานะความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์และประชาชนให้แยกไปจากกษัตริย์อยุธยาอื่น ๆ ..." ดังนั้น "...การยึดอำนาจของพระเพทราชาจนถึงตั้งราชวงศ์ขึ้นใหม่ มิได้หมายถึงการเปิดศักราชใหม่ของประชาชนที่จะได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เมื่อพระราชพิธีราชาภิเษกของกษัตริย์พระองค์ใหม่ได้ผ่านพ้นไปแล้ว ประคองพระราชวังที่อยุธยา ก็ปิดลง ชังพระองค์ไว้ภายใน และกันประชาชนไว้ภายนอก ดังที่เคยเป็นมาด้วยเวลานับศตวรรษ..."¹

(นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๓ : 51-52)

"บางกอก" มามีความสำคัญอีกครั้ง 79 ปีต่อมา (6 รัชกาล แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง) ภายหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ คือเมื่อกองกำลังภายใต้อำนาจรัฐของพระเจ้ามังระแห่งราชวงศ์อลองพญา ณ เมืองอังวะ (ซึ่งกำลังเรื่องอำนาจอยู่ทางทิศตะวันตกของรัฐอยุธยา) ได้กรีธาทัพเข้าโจมตีเมืองต่าง ๆ ในสังกัดรัฐอยุธยา² และในที่สุดก็ได้เข้าทำลายศูนย์อำนาจที่เมืองอยุธยาพังพินาศอย่างย่อยยับในเดือนเมษายน ปี ๒๓๑๐/1767 จนถึงกับมีผลให้ "ราชสำนักอยุธยา" (องค์กรทาง

-
- 1 สมเด็จพระเพทราชา ทรงเป็นปฐมกษัตริย์แห่ง "ราชวงศ์บ้านพลูหลวง" ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของราชสำนักอยุธยา หลังจากขึ้นครองราชย์แล้ว ราชสำนักแห่งเมืองโคราช และเมืองนครศรีธรรมราช (ซึ่งทั้งสองเมืองนี้เป็นเมืองใหญ่) ไม่ยอมรับการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ จึงได้เกิดสงครามกำราบขึ้นในเวลาต่อมา นอกจากนี้ยังได้เกิด "กบฏไพร่" ครั้งใหญ่ถึงสองครั้ง คือ "กบฏธรรมเถียร" (๒๒๙๙/1694) และ "กบฏบุญกว้าง" (๒๒๘๘/1698) (ดู : ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๒๒: 53-86)
 - 2 เป็นทั้งสงครามประกาศศักดาในโครงสร้างส่วนบน (การเมืองและจิตปัญญา) และสงครามปล้นสะดม คุกคามความมั่งคั่งจากผู้อื่นในโครงสร้างฐาน (เศรษฐกิจ) เช่นเดียวกับที่ราชสำนักอยุธยาได้เคยกระทำต่อผู้อื่นมาแล้วหลาย ๆ ครั้ง ตลอดสมัยอยุธยา และก็เช่นเดียวกับที่ราชสำนักที่เรื่องอำนาจอื่น ๆ ทั้งหลายได้กระทำ ณ ที่อื่น ๆ

การเมืองซึ่งมีอายุยืนยาวถึง 417 ปี (๑๘๘๒-๒๓๑๙/1350-1767) ต้องยกเลิก ล่มสลายลงอย่างสิ้นเชิง ต่อมาพระยาตาก (สิน) ขุนนางแห่งรัฐอยุธยาผู้ซึ่งเพิ่งจะได้รับบำเหน็จความชอบจากราชสำนักเลื่อนขึ้นเป็นพระยาวชิรปราการ ใ้รวบรวมรวมสมัครพรรคพวกเข้าทำสงครามปลดปล่อยดินแดนต่าง ๆ ในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาจากอิทธิพลของอำนาจรัฐอังวะ และขณะเดียวกันก็ได้จัดตั้งและสถาปนาศูนย์อำนาจรัฐใหม่/ราชวงศ์ใหม่ขึ้น ทั้งนี้โดยใช้เมืองป้อมปราการ ณ บางกอกฝั่งตะวันตกเป็นศูนย์บัญชาการ Hall ได้เขียนบรรยายเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า "...ทันทีที่กรุงแตก พระยาตากสินก็แผ่อำนาจออกยึดหัวเมืองต่าง ๆ ใกล้เคียง ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1767 ยึดได้เมืองจันทบุรี ความสำเร็จครั้งนี้ทำให้มีกษัตริย์สมัคร เป็นพรรคพวกนับพัน ในเดือนตุลาคม ก็ยกทัพเรือเข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา ยึดเมืองธนบุรี ประหารชีวิตเจ้าเมืองธนบุรีที่พม่า¹ แต่งตั้งไว้ แล้วในที่สุดก็ออกมาเข้าโจมตีค่ายใหญ่ของพม่าซึ่งมาตั้งยึดครองอยู่ที่ตำบลโพธิ์สามต้น ใกล้เคียง ๆ กรุงศรีอยุธยา และได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดความสำเร็จครั้งนี้ทำให้พระยาตากสินคิดตั้งตนเป็นกษัตริย์... จัดงานราชาภิเษกขึ้นที่ธนบุรี..." (1955, ๒๕๒๒ : 564)

การที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงเลือกใช้เมืองป้อมปราการธนบุรีที่บางกอกเป็นศูนย์บัญชาการ ส่วนหนึ่งคงเพราะสะดวกต่อการปกป้องตนเองหากมีผู้ประสงค์ร้ายยกกำลังเข้าโจมตีอีก ทั้งยังสะดวกต่อการเคลื่อนทัพหน้าโดยทางเรือ อีกส่วนหนึ่งคงเพราะพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ใกล้ชิดอำนาจรัฐอยุธยามานานนับศตวรรษ ประชากรไพร่/ทาส และมูลนายกลุ่มต่าง ๆ คงจะจัดตั้งขึ้น (organize) และปฏิบัติการ (operate) ได้โดยไม่ยากนัก และพระองค์อาจจะทรงมีอิทธิพลในดินนี้มาก่อนแล้วไม่น้อยก็ได้

1 คำ "พม่า" (เช่นเดียวกับคำประเภทเดียวกับคำอื่น ๆ อาทิ ไทย, ลาว, กัมพูชา, เวียดนาม, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย, ฟิลิปปินส์, และคำอื่น ๆ สำหรับดินแดน "ด้อยพัฒนา" อื่น ๆ) มักก่อให้เกิดความสับสนเมื่อนำไปใช้บรรยายเรื่องราวในสมัยนครรัฐ/อาณาจักร (ก่อนสมัยอาณานิคม) และมักโน้มนำไปสู่มุมมองแบบวิวัฒนาการสายเดี่ยว/เส้นตรง หรือ ลัทธิคลังเชื้อสาย (ทั้งยังอาจชักนำให้เยาวชนของชาติมองประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านว่าเป็น "ศัตรู" อีกด้วย ทั้ง ๆ ที่พวกเขา, และพวกเรา, ไม่มีส่วนร่วมรู้เห็นและรับผิดชอบ ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นเลยโดยสิ้นเชิง)

สภาพสังคมที่ชุมชนหมู่บ้านเกษตรกรรม/หัตถกรรมต่าง ๆ (ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ก็คือไพร่/ทาสทั้งหลายที่ต้อง "สังกัดมูลนาย" หรือ "อยู่ในความอุปถัมภ์ดูแล" โดยมูลนายกลุ่มต่าง ๆ) เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของระบบสังคมโดยรวม ๗ ช่วงปลายสมัยอยุธยา ซึ่งไม่ได้รับความเสียหายมากนักจากสงครามปล้นสะดม (เศรษฐกิจ) ทำลายศูนย์อำนาจรัฐ (การเมืองและจิตปัญญา) โดยกองกำลังแห่งอำนาจรัฐจากทางทิศตะวันตก จึงคงสภาพ "แบบเดิมแทบทุกประการ" นั้น ให้เป็นรากฐานทางเศรษฐกิจสืบต่อไปให้แก่ "โครงสร้างส่วนบนแห่งรัฐ" แห่งใหม่ อันถูกสรรค์สร้างขึ้นจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ ตามแนวทางแห่ง "โลกทัศน์ขุนนางราชสำนักอยุธยา" ของกลุ่มที่มีสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นผู้นำ จึงยังคงเป็นโครงสร้างส่วนบน "แบบเดิม" ที่สำคัญก็คือ ลักษณะ "รวมศูนย์ทุกสรรพสิ่งไปที่ราชสำนัก" ยังคงปรากฏอยู่อย่างชัดเจน และอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตามธรรมชาติแห่งสภาพสังคมสมัยนั้น ที่ยังคงมีสภาพเศรษฐกิจการผลิตแบบ "เกษตรกรรม (โดยเฉพาะข้าว) หัตถกรรมที่พอเลี้ยงตัวได้" ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมด (ถ้าไม่ใช่ทั้งหมด) ผูกพันกับ "ข้าว" มาแต่คึกคักบรรพ์ (ดู : ศรีศักร วัลลิโภคม, ๒๕๒๘) ไพฑูรย์แสงสว่าง ชี้ว่า "...เศรษฐกิจในสมัยอยุธยาเป็นเศรษฐกิจการเกษตร โดยเฉพาะเศรษฐกิจข้าว เป็นรากฐาน หากมีปัญหาข้าวขาดแคลนขึ้นมาครั้งใด ความปั่นป่วนก็เกิดขึ้นได้..." (๒๕๑๖)

ศรีศักร วัลลิโภคม ได้บรรยายสภาพการตั้งถิ่นฐานและสภาพเศรษฐกิจการผลิตในสมัยอยุธยาไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของบทความ "ข้าวกับพัฒนาการของรัฐในประเทศไทย" ซึ่งนำเสนอต่อที่ประชุมปาฐกถาทางวิชาการ จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ว่า "...ตั้งอยู่ในเขตมรสุม มีฝนตกทุกปีตามฤดูกาล...อีกทั้งที่ราบลุ่มใกล้หนองบึงมีอยู่ทั่วไป ถ้าหากชุมชนใดหนาแน่น พื้นที่ทำการเพาะปลูกให้ผลผลิตไม่เพียงพอ คนส่วนหนึ่งในชุมชนนั้น ก็แยกตัวไปตั้งชุมชนใหม่ได้ โดยเหตุนี้ลักษณะการตั้งแหล่งชุมชน...จึงมีลักษณะกระจัดกระจาย และแต่ละชุมชนไม่ว่าจะเป็นในระดับบ้านเมืองหรือนคร ก็มักมีขนาดเล็ก การปลูกข้าวของชุมชนเหล่านี้ก็เพื่อเลี้ยงตัวเองเท่านั้น เพราะข้าวไม่ได้อยู่ในข่ายของการ เป็นสินค้าแลกเปลี่ยนที่จะสร้างความมั่งคั่งให้แก่ชุมชน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็มีผลกระทบมาถึง

เทคโนโลยีในการปลูกข้าวด้วย อาจกล่าวได้ว่าการปลูกข้าวในเมืองไทย¹ มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ต้องการเทคโนโลยีที่สลับซับซ้อน ลักษณะเหล่านี้ได้ดำรงอยู่เรื่อยมา จนถึงสิ้นสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" (๒๕๒๕ : 21) อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ได้เกิดหน่ออ่อนแห่งการเปลี่ยนแปลงขึ้นแล้วในโครงสร้างฐาน อันจะเป็นพื้นฐานให้กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างฐานครั้งใหญ่ ซึ่งเริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 (เมื่อระบบรัฐตั้งระบบที่มี เมืองกรุงรัตนโกสินทร์เป็นศูนย์กลางได้เริ่มถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมโลก)² เป็นต้นมา แต่การเกิดหน่ออ่อนแห่งการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างฐานในสมัยรัชกาลที่ 2 และ รัชกาลที่ 3 ดังกล่าวนั้น จะเกิดขึ้นมิได้เลย หากปราศจากซึ่งกระบวนการจัดตั้งและสถาปนา "โครงสร้างส่วนบนแห่งใหม่ในแบบเก่า" ชั้นที่ บางกอก ซึ่งกินเวลายาวนานประมาณ 4 ทศวรรษ ในรัชสมัยของกษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถทางการรบส่อง

พลิก...ต่อหน้า 37

- 1 เมื่อบรรยายถึงเหตุการณ์ที่กินคาบเวลาย้อนหลังยาวนานไปถึงช่วงเวลาก่อนเกิด "ประเทศไทย" (หรือ "เมืองไทย" ตามที่มักใช้กัน) ควรที่จะใช้ภาษาที่รัดกุมกว่า คือ "การปลูกข้าวในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาและบริเวณใกล้เคียง ในสมัยนครรัฐ/อาณาจักร...จนถึงสิ้นสมัยนครรัฐ/อาณาจักรในรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์"
- 2 ผ่านทาง "สนธิสัญญา" ฉบับต่าง ๆ ที่บรรดามหาอำนาจรัฐทางตะวันตก เสนอแก่มังคัมภ์ให้ราชสำนักแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ร่วมกระทำด้วย

พระองค์ (๒๓๑๐-๒๓๕๒/1767-1809)¹ ซึ่งเป็นรากฐานเบื้องต้นอันสำคัญยิ่ง ที่เกื้อหนุนให้บางกอก, ในฐานะสถานที่ตั้งเมืองอันเป็นที่ตั้งของโครงสร้างส่วนบน (ศูนย์อำนาจรัฐ/อำนาจจิตปัญญา) แห่งระบบสังคม, กลายมาเป็นพื้นที่ที่สำคัญยิ่งขึ้นทุกขณะ และรวมศูนย์ (centralized) ยิ่งขึ้นทุกทีในเวลาต่อ ๆ มาตราบกระทั่งทุกวันนี้²

1 การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้พบว่า กระบวนการจัดตั้งและสถาปนาศูนย์อำนาจรัฐใหม่ขึ้นที่บางกอก (ขณะที่ศูนย์อำนาจรัฐเก่าที่อยู่อยุธยาได้ล่มสลายลงแล้ว) ได้ดำเนินสืบต่อเนื่องมาอย่างประสบผลสำเร็จ ในรัชสมัยของกษัตริย์นักรบสองพระองค์ ผู้ซึ่งต่างก็เคยเป็นขุนนางแห่งรัฐอยุธยา ได้ร่วมกันทำสงครามปลดปล่อยมาด้วยกัน ทั้งยังได้ร่วมกันจัดตั้งและสถาปนาศูนย์อำนาจรัฐใหม่ขึ้นที่บางกอกในนาม "กรุงธนบุรี" มาด้วยกัน จึงไม่ควรแยกพิจารณาต่างหากจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งยังพบว่า รัชสมัยของทั้งสองพระองค์เป็นช่วงสมัยเดียวกับที่เกิดสงครามระหว่างมหาอำนาจรัฐต่าง ๆ ในยุโรป, การปฏิวัติทางเศรษฐกิจ (อุตสาหกรรมและระบบทุนนิยมเริ่มเติบโตใหญ่), การปฏิวัติทางจิตปัญญา (Age of Enlightenment and Age of Science หรือ ยุคสมัยแห่งแสงสว่างทางปัญญา และยุคสมัยแห่งวิทยาศาสตร์), และการปฏิวัติทางการเมือง (นำโดยชนชั้นกระฎุมพี) กำลังแบ่งบานสะพรั่งอยู่ในทวีปยุโรป และอเมริกา อีกทั้งเป็นสมัยเดียวกับที่รัฐอาณานิคม รัฐในทวีปอเมริกาได้ร่วมกันดำเนินสงครามปลดปล่อยตนเองออกจากอำนาจรัฐแห่งเกาะอังกฤษ เจ้าอาณานิคมอันเกรียงไกรที่สุดขณะนั้น (ประกาศอิสรภาพและจัดตั้งเป็นประเทศอย่างเป็นทางการในปี ๒๓๑๙/1776)

2 ปีที่ 220 แห่ง "การรวมศูนย์" (centralization)

ประวัติ

นายสงัด อัสสระทิพย์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๔ ที่กรุงเทพฯ
 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๗
 จากนั้น ได้เข้าศึกษาต่อในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่างปี พ.ศ.
 ๒๔๖๗-๒๔๖๘ แล้วจึงเข้าศึกษาต่อในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ในสาขาวิชา
 มานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ จนสำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ หลังจากนั้น ได้เข้า
 ศึกษาต่อในภาควิชาศิลปะ เมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ จน
 ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๘

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย